

II RIIGIKOGU

4. istungjärk.

Protokoll nr. 110 (13). 1924 a.

II Riigikogu koosolek 30. mail 1924 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 76 Riigikogu liiget.

Walitsuse loosis: Riigiwanem **F. Arel**, rahaminister **O. Strandman**, kohtuminister **R. Gabrel**, siseminister **Th. Rõuk**, sõjaminister **O. Amberg**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, teedeminister **K. Kark**, töö-koolekandeminister **Chr. Kaarna**, põlütöominister **A. Kerem**, riigisekretäär **K. Terras**.

P ä e w a k o r d :

1. Lõikekambrite seadus — omawalitsuse komisjoni ettepanek.

Omawalitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand**.

2. Linna- ja alewitänawate, jalgteede ja kõnniteede korrashoidmise naturaalkohustuste kaotamise seadus — omawalitsuse komisjoni ettepanek.

Omawalitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand**.

3. Kohtumaksude ja -kulude seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **J. Jaakson**.

4. Tollitariifide maksmapanemise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **M. Martna**.

5. Laewakinnistusseadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **A. Rei**.

6. Riigi- ja omawalitsuste teenijate pensiooni-seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johanson**.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Koosolek algab kell 5.10 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **K. Wirma**: Awan Riigikogu koosoleku. Riigikogu juhatus poolt on ettepanek tehtud päewakorra 1-ks punktiiks wõtta: rahaministri teadaandmine majandusseisukorra üle ning Wabariigi Walitsuse kawatsuste kohta sel alal. (H ä ä l e t a t a k s e.)

Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud, ja sellega päewakord kindlaks määratud.

Enne päewakorra juurde asumist on sõna sekretääril.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduste kohta.

Sekretäär **T. Kalbus**: Riigikogu juhatus poolt on antud komisjonidesse järgmised seadused (loeb):

Omawalitsuste maksuseaduste muudatuste seadus — omawalitsuse komisjoni.

Kaitserõugete panemise seaduse muutmise seadus — omawalitsuse komisjoni.

Maanteede seadus — omawalitsuse komisjoni soovil rahaasjanduse komisjoni.

3. Teadaandmine kohtuministri esitise kohta rkl. Andres Nõmme wahiallajätmise asjus.

Riigikogu juhatusel on kohtuministri poolt tulnud esitis, milles teatatakse, et rkl. Andres Nõmme on kohtu-uurija poolt wastutusele wõetud ning palutakse Riigikogule ette panna lubada teda wahialla jätta.

Ettepanek on

Käesolew kohtuministri esitis on Riigikogu juhatus poolt koosseisu komisjoni antud.

4. Rahaministri teadaandmine majandusseisukorra üle ja Wabariigi Walitsuse kawatsuste kohta sel alal.

Rahaminister **O. Strandman**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Enne kui kawatusi teha tulewiku kohta, enne kui selgusele jõuda, mis meil waja teha tuleb, peab muretsema ülewaadet sellest,

mis meil on, missugune on praegune seisukord. Ja seda kahes mõttes: meie peame selgusele jõudma, missugune on meie riigi kui teatawa majandusliku üksuse seisukoht eelarwe täitmise mõttes, ja missugune on meie riigi ja meie rahwa majanduslik seisukoht. Kõigepealt siis meie riigi seisukoht. Tänaaastane eelarwe on hiljuti, nimelt 12. aprillil, see on umbes poolteist kuud

tagasi Riigikogu poolt vastu võetud, ja Riigikogul on kõik need waidlused, mis sel puhul Riigikogus peetud, selgesti meeles. Ja nagu teie mäletate, on see eelarwe wiidud tasakaalu puudujäägiga 342 miljonit marka, see tähendab, eelarwe ise ei ütle mitte, et siin puudujääk on, kuid ta ütleb, et riigikassa seis oli 31. detsembril 1923 a. 342 miljonit marka, ja see on siis võetud tänawuse aasta eelarwe katteks. Peale selle on Riigikogul teada, et Wabariigi Walitsusel juba tol ajal, kui eelarwet arutati, ja teda vastu võeti, oli kawatus uue lisaeelarwega esineda, ja esineda mitte sügisel waid juba nüüd, maikuu, nõnda, et lisaeelarwe oleks wõidud läbi waadata weel praeguse Riigikogu istungjärgu kestes. Wabariigi Walitsus ei ole praegu seda lisaeelarwet Riigikogule weel mitte esitanud ja minu isiklik soow on, — ja sellekohased läbirääkimised on siamaani enam-wähem tagajärgi andnud, — et meie üldise lisaeelarwega sellel poolaastal Riigikogusse ei tuleks. Tõsi küll, on üksikuid wäljaminekuid, mis hädapärased on, kuid siiski arwesse wõttes, et lisaeelarwega wõrdlemisi wäga suuri summasid Riigikogu käest küsida tuleks, summasid, mille katteks riigil õieti mingisuguseid allikaid näidata ei ole, läheb wist küll korda üksikute Wabariigi Walitsuse liigetega läbi rääkides nii kaugele minna, et meie üldist lisaeelarwet tänawu kewadel Riigikogule mitte ei esita, ja see ka siis Riigikogus arutusele ei tule. Ainult üks summa on niisugune, millest meie mööda ei pääse. See on summa, mida Wabariigi Walitsus eelarwesse paigutada ei saanud. Nagu teil teada, võeti politsei kulud ainult kunni 1. maini vastu ja on ainult selle summani eelarwes ära tähendatud. Ja kuna nüüd politseid arwatawasti keegi Eesti riigis likwideerida ei taha, ehk vähemalt Riigikogus selleks enamust ei ole, siis tuleb tahes ehk tahtmata kõik politsei krediidid, mis nüüd siseministeeriumi wõimkonda ühendatud, Riigikogus läbi wiia. Need summad teewad esialgse kawatsuse järele wälja umbes 160 miljonit. Nad ei ole siamaani rahaministeeriumile esitatud ja sellepärast ei ole wiimane ka saanud nende kohta seisukohta wõtta. Õieti see oleks terve summa, mida nüüd tänawu kewadel Wabariigi Walitsus Riigikogu käest palub, teades, et wõib olla üksikutes wäikestes wäljaminekutes, nagu näiteks arstiabi ametnikkudele, kus, nagu teada, uute korralduste tõttu siia-

maani puudujääk on, ehk õige wäikesed summad järele on jäänud, et siin õieti tuleb ülejääkidest elada ja, wõib olla, lubatud eelarwe-summadest üle minna. Aga need on wäikesed summad, ja vähemalt mina olin täiesti selle vastu, et suure lisaeelarwega tulla, ja parem neid summasid katsuda krediidi ülejääkidest katta, kui et tagant järele Riigikogult luba saada.

Nii siis tõuseb küsimus, kuidas saame meie oma eelarwet tasakaalu wiia. Ma ütlesin juba, et need 342 miljonit õieti mitte riigi sissetulek ei ole. Kui meil rahastusteen niisugune oleks, kus rahal wäärtus omaette on, wõi kus kullaga kaetud raha olemas, siis oleks loomulik, et meie seda wõiksime ka eelarwesse, kui sissetulekut ja kui katet wäljaminekute jaoks üles wõtta. Meil aga, kus 342 miljoni tarwitamine riigi wäljaminekute katteks õieti seesama emissioon on, mida meie teistel puudujääkidel oleme krediitoperatsiooniks nimetanud, tuleks see tõsiseks puudujäägiks lugeda. Nagu härradel Riigikogu liigetel teada, on Wabariigi Walitsus minu ettekandel asunud tõsiselt selle juurde, et meie wäljaminekuid võimalikult wähendada ja wäljaminekute tegemises võimalikult ettewaatlik olla, et eelarwe täitmisel puudujääke karta ei oleks. Neid minu korraldusi, mis ma Wabariigi Walitsuse teadmisel ja heakskiitmisel ette wõtsin, on meie ajakirjanduses wäga mitmeti seletatud ja osalt mulle ka kallale tungitud. Mina ei pidanud tarwlikuks siis wastata, sest ma teadsin, et mul võimalus ja juhus on Riigikogule sellest seletusi anda. Täiesti selge on, et rahaministri mingit õigust ei ole Riigikogu poolt lubatud ja eelarwesse üleswõetud krediidid kinni panna. Ja ma ei ole ka ise kunagi arwamisel olnud, et mul õigus seda teha on, ja sellepärast ma kunagi niisugust korraldust teinud ei ole. Kuid kokkuleppel teiste ministritega olen otsusele tulnud, et see krediidide awamise kord, mis meil senni maksew oli, kus kõik Riigikogu poolt wastuwõetud krediidid otsekohe ministeeriumide käsutada läksid, selle peale waatamata, kas riigikassas selleks raha oli wõi mitte, wõi kas niisugune raha wäljaandmine soowitaw oli wõi mitte, selle korra olen mina kokkuleppel teiste ministritega ja Wabariigi Walitsuse nõusolekul muutnud. Praegu kõik suuremad wäljaminekud tehakse alles peale selle, kui wastaw minister on rahaministriga läbi rääkinud ja kui nemad siis kahekesi selgusele on

jõudnud, et teatawa väljamineku tegemine möödapääsemata on. Kui aga niisugust selgust ei ole, siis on meie wahel täielik üksmeel walitsemas ja meie oleme niisugused kulud edasi lükanud. See on õieti see uus kord, mida ma olen maksma pannud. Seda peaks täiesti seadusepäraseks lugema, ja mina ei näe siin midagi seaduswastast, ega ei ole minul ega ka Wabariigi Walitsusel kawatsust sellest korrast tulewikus loobuda, sest see on õieti ainukene abinõu, mis annab wõimaluse ka lubatud krediiti sel määral tarwitada, kui riigikassa ja riigi majanduslikud olud seda lubawad, et meie majanduselu tasakaalus hoida. Muidugi on praegusel silmapilgul, kus see korraldus weel kahe nädalatki maksmas ei ole, raske tema tagajärge selgitada, ja öelda, et meie oleme seda wõi teist kätte saanud. Kuid tuleb siiski arwata, et niisugune korraldus tagajärge peab andma. Igatahes on Wabariigi Walitsus niisugusel seisukohal, et kõik lubatud krediidid temale mitte sunduslikud ei ole, waid et tal õigus on kaaluda, kas riigi rahaline seisukord niisuguseid väljaminekuid praegu lubab teha wõi mitte. Ja kui selgub, et wõimalus on asja pikendada, siis muidugi lükatakse selle kulu tegemine edasi.

Kui meie praegu nüüd küsimuse juurde asume, kuidas meil üldised väljawaated on meie riigi eelarwe täitmisest, siis peab üttelema, et meie esimese kolme kuu teated mitte wäga halwad ei ole. Meil on selle kolme kuu jooksul ülejääki praegu 227 miljonit, see tähendab kolme kuu jooksul on rohkem sisse tulnud, kui välja läinud 227 miljonit. Täpselt on need teated niisugused: meil on sissetulekuid olnud 1.581.000.000, ja väljaminekuid ligikaudu 1.354.000.000, sellest on siis ülejääk 227 miljonit. Kuid siin tuleb arwesse wõtta, et tänawu meie raamatupidamine osalt teise pildi annab, kui minewal aastal, sest minewal aastal on sama aja jooksul sisse tulnud natukene vähem. Täna-wu on see pilt muutunud sellepärast, et raudtee sissetulekud on warem riigikassa poolt arwestatud, kui nad minewal aastal on tehtud. Seda wahet välja rehkendada oleks täpselt kaunis raske, aga umbes wõib öelda, et esimese weerandaasta aruanne annab teatud optimistlikule waatele põhjust. Kuidas edasi läheb, kas järgmised kuud ka niisugust pilti meile näitawad, seda on praegu raske öelda ja sellepärast raske ka järeldusi teha. Igatahes on tänawuses eelarwes tulud palju

optimistlikumalt üles wõetud, kui warem. Enne on meil eelarwed ikka teatud etteküsimisega kokku seatud, rahaministrium on vähemalt ikka nii talitanud, kas seda nüüd kiita, wõi laita, selle kohta ei taha ma midagi kindlat ütelda, kuid senni on ikka arwamisel oldud, et tulud tulewad ettewaatlikult näidata selleks, et sel puhul, kui puudujääk tekiks, oleks tagawara, kust wõtta. Täna-wu ei ole seda mitte tehtud. Samuti on kulused minewal aastal ligi miljardi marga wõrra vähem tehtud, kui eelarwes oli ette nähtud, neid on tehtud umbes 980 miljoni marga wõrra vähem. Sellega on seletataw, et minewal aastal oli ette nähtud krediit-operatsioonidena puudujääk 707 miljonit marka, aga tegelikult niisugust puudujääki ei ole olnud, waid esialgsete andmete järele on õieti 337 miljonit ülejääki olnud, see tähendab, 337 miljoni marga wõrra on riigikassasse rohkem raha sisse tulnud, kui teda välja on läinud. Kuna siin aga Ameerika wõlaprotsent mitte arwesse ei ole wõetud, siis sellega oleksime wõinud, kui meil seesugune waluuatagawara oleks olnud, wõlaprotsendid ära maksta, nii, et tegelikult oleks meil riigi eelarwe tasakaalus olnud.

See on puht rahaliselt. Riigikassa on weel teise kalkulatsiooni teinud, meie aktiwa ja passiwa mõttes ja kui meie marga langemist arwesse wõtta, mis minewal aastal tekkis, siis selgub küll, et meil reaalselt seda tasakaalu ei olnud, sest selleläbi, et meie mark langes, muutus meie väljamaa wõlakoorem palju suuremaks ja tekkis teatud puudujääk, kuna wormilikult seda puudujääki olemas ei olnud.

Nüüd tekib küsimus, kas on põhjust lootuda, et meie tänawu ka umbes samases seisukorras oleksime ja wõib olla, teatawa ülejäägi oma eelarwes saawutaksime. Mina ei taha ei optimist ega pessimist olla, kuid mina ütlen, et teatawa jõupingutusega on wõimalik kokku hoida, seda ei saaks wist mitte eitada, et niisugune wõimalus olemas on. Kui Wabariigi Walitsus ka edaspidi neid väljaminekuid, mis mitte tingimata tarwilikud ei ole, piirab, kui Wabariigi Walitsus need väljaminekud tegemata jätab ja kui teiselt poolt sissetulekute mõttes saab ehk mõndagi suurendada, siis on meil teatawad lootused ikkagi olemas ja ei saaks mitte öelda, et meie riigi eelarwe täitmine teatawaid lootusi ei annaks. Nii

siis meil siin mingisugust katastroofi karta ei ole.

Nõnda on lugu õieti riigikassaga ja ma ei tahaks rohkem selle juures peatada, wõiks wast weel nimetada, et ka siin on juba wäikesed asjad, mis lubawad kahtlust tekkida minu oletuse kohta. Nii osalt see, et tänawu tulud on palju täpsemalt wälja arwatud, kui nemad endistel aastatel on olnud, nagu ma ennem ütlesin, õieti on Riigikogu neid omal algatusel osalt suurendanud. Mina ei olnud mitte eelarwe-kommisjonis, ei ole ka sellepärast kõigi nende kalkulatsioonidega kursis, aga igatahes siin wäikesed kartused on. Aga siin praegu juba öelda, et meil kindel ja suur puudujääk tuleb ka sel puhul, kui meil korda läheb wäljaminekuid wähendada, selleks, minu arwates, praegu põhjust ei ole.

Kui nüüd meie riigikassa ja riigi eelarwe seisukord mitte nii wäga tõsine ei ole, siis pakub meile hoopis teist pilti meie rahwamajandus üldises mõttes. Ei ole kellegi saladus, et meie mark wiimasel ajal, õieti minewast sügisest saadik kõikuma on hakanud, muidugi peaaesjalikult selle tõttu, et meil kaubabilans mitte tasakaalus ei ole, et meie sissewedu suurem on, kui wäljawedu. Minewa-aastaste statistiliste andmete järele on see sisseweo ülekaal 3.600 miljonit marka, tänawu aastal, kolme esimese kuu jooksul on sisseweol ka tuntaw ülekaal, ma kannan pärast need andmed ette. Igatahes on sisseweol tubli ülekaal ja sellestki tuleb õieti peaaesjalikult meie raske majanduslik seisukord.

Mina arwan, et enne, kui meie praeguse seisukorra juures peatada, tuleks siiski waatlemisele wõtta, kuidas tema tekkinud on. Kui meil 1922 aasta juunikuul, meie emissiooni juures, mis tol ajal wälja tegi umbes 3 miljardit 7 wõi 8 miljonit marka, see emissioon peaaegu täielikult kullaga ja waluutaga kaetud oli, nimelt oli meil tol ajal Eesti pangal 1.088.000.000 marga eest wäliswaluutat ja kulda, kuna riigikassal tol ajal arwatavasti 2½ miljardi eest wäliswaluutat ja kulda oli, see tollaegse kursi järele kokku wälja teeb üle 3½ miljardi kulla- ja wäliswaluuta tagawarasid. Mina pean oma kohuseks Riigikogule teatada, et praeguse kassa aruande järele on riigikassa kulla- ja wäliswaluuta tagawara ainult 910 miljonit marka, wiimaste andmete järele 914 miljonit ja Eesti pangal on neid natukene üle 100 miljoni. Õieti on siis 3½

miljardist 1 miljard 50 wõi 100 miljonit järele jäänud, kõik muu on selle aja jooksul wälja läinud. Mis moodi see on sündinud, seda ma seletan kohe. Siin tuleb nüüd ühest kinni pidada, nagu loogika seda ütleb, et alati ei ole see, mis „post hoc“ — pärast teatawat asja on sündinud, mitte ka „propter hoc“ — sel põhjusel, waid siin wõiwad ka wäga mitmesugused teised põhjused olla.

Kui meie wõtame Eesti panga aruande 1. jaanuarist 1923, siis näeme, et meil tol ajal emissioon, see on riigikassa poolt emiteeritud paberraha, oli kaetud üle 90% kulla ja waluutaga. Sellejuures oli Eesti panga poolt wäljaantud laenude summa umbes 3 miljardit marka. Sest ajast saadik näeme, et meie riigi waluutagawarad hakkawad kahanema ja, et nad kahanenud on kunni tänase päewani. Meie waluutatagawarad on kahanenud 2½ miljardi marga wõrra, nagu Riigikogu liikmed ise sellest järeldada wõiwad, mis ma siin ette kandsin, ja see teeb wälja umbes 100 miljoni marga wõrra kuus. Kuhu on see raha läinud?

Kui meie waatame sedasama Eesti panga aruanne, siis näeme, et samal ajal on hakanud Eesti panga laenuid kaswama. Huwitaw nähtus on see, et kui marga langemine hakkas kewadel 1923 a., siis oli Eesti pank mitte ainult oma waluutatagawarad, waid ka tema juurde hoiulepandud Eesti riigikassa tagawaradest wälja andnud umbes 1 miljardi marga suuruses. Esimese 1923 a. kolme kuu jooksul on aga Eesti pank uusi laenusid umbes 2 miljardi marga eest wälja andnud. Laenude arw on ulatanud umbes 5 miljardini — 4.900.000.000 — on täpne summa. Ajajooksul on see summa wähenenud ja suurenenud, kuu andmeid minul selle kohta ei ole, praegu arwatavasti ei ole tema mitte üle 4½ miljardi Eesti marga. Ma ei julge mitte tõendada, sest see on õieti majandusteadlik uurimine, kui palju wäliswaluuta turulelaskmine ja meie riigipanga wõlaportfelli kaswamine kokkukõlas on, aga et nende wahel selles mõttes kindel ühendus on ja et õieti kulatagawarade turulelaskmise kaudu Eesti panga laenude arw kaswanud on ja märksa kaswanud on, see paistab olewat wäljaspool igasugust kahtlust. Ja kui wanker kord weerema on hakanud, siis on ta õieti tänapäewani edasi weerunud ja praegu seisame meie raske küsimuse ees, et mis peame meie tegema. Meil on wäliswaluutat natuke üle 1 miljardi Eesti

marga ümber, paberraha on üle 3 miljardi 300 tuhande, see tõuseb ja kõigub umbes mõnesaja miljoni marga võrra. Igatahes wahekord on langenud 2 aasta jooksul katmise mõttes 90—100 protsendist 30%-ni, võib olla natukene alla, võib olla natukene üle 30%. Mina ei saa salata seda on ka enne siit Riigikogu kõnetoolilt ette kantud, et meil on veel nõndanimetatud valuuta-laenud. Riigipanga aruanne näitab, et neid on olemas 602 miljoni eest. Mina omast seisukohast ei saa asuda sellele arvamisele, et valuuta-laenud on meie marga kindlustused praegusel silmapilgul. Mina ei taha kahtlust avaldada, et üks osa valuuta-laenudest sisse tuleb valuutas, võib olla ka kõik. Mina ei taha kahtlust avaldada, kas laenuid valuuta mõttes kindlustatud on. Kui laenusaja neid tasuda tahawad, peawad nad kodumaa turul selleks wastawat waluutat ostma, mis niisama meie maksu-bilansi koormab, nagu iga teine waluuta ostmine kodumaa turul Eesti markade eest. Sellepärast nende kalkulationsoonide põhjal, mis meie majandusseisukorra parandamiseks teha tuleb, ei saa meie waluuta laenusid waluutatagawaradeks pidada. Mina rõõmustaksin väga, kui laenuid väliswaluutas tagasi tuleks, aga et see päris kindel oleks ja selle peale loota võiks, seda minu arusaamise järele, kui objektiivselt asja peale waadata, mitte tõendada ei saa. Mina olen katsunud täiesti õiglase pildi meie majanduslikust seisukorrast anda. See on õige lühikene, selle juures võiks veel rohkem peatada, aga kuna see küsimus ajalehtedes igatepidi on läbi arutatud, siis ei ole waja pikemalt selle juures enam peatada. Iseenesest peaks kõigil selge olema, et Eesti rahwal tuleb teha suuri jõupingutusi, et sellest raskest seisukorrast välja pääseda. Missugused oleksid selleks abinõud? Kõigepealt tuleks teoreetiliselt selgusele jõuda, mis põhjused on selleks, et niisugune raske seisukord on tekkinud. Minul oli juba au Riigikogule seletada, et üks põhjus võib olla, see on, et meie oleme liig ohtralt laenusid Eesti pangast välja andnud. Meie waluuta on kodumaal välja laenatud ja sellepärast ei ole paberrahal enam seda katet, mis 2 aastat tagasi oli. Kuidas oleks võimalik selle seisukorra parandamisele asuda? Meie ja kõik Euroopa rahwad ja terve maailma rahwad on suure ilmasõja läbi teinud. Enne ilmasõda oli majandusteadus nendes küsimustes kindlal seisukohal ja need seis-

kohad fikseeriti selgesti, et mingit kahtlust ei tekkinud selle juures, kui õiged nad on. Õeldi, et paberraha väljalaskmine, kui see raha küllalt kaetud ei ole, sunnib raha langema ja selle ärahoidmiseks olid ka abinõud ette nähtud: protsenti kõrgendati ja laenude väljaandmine pandi seisma ja siis elu pidi seda ise korraldama, ilma, et muid abinõusid oleks tarwis olnud tarwitusele wõtta. Paistis suure ilmasõja alguses, et kõik majandusteaduse teooriad on kõrwale heidetud ja hakati hoopis teisi majandusteooriaid teostama. Kõik rahwad olid sunnitud surweabinõusid tarwitama oma rahakursi hoidmiseks. Peab ütleva, et sõjaajal palju kergem oli neid abinõusid tarwitusele wõtta, kui rahuajal, sest sõjaajal on wõim alati koondatud mitte ainult sõjawäes, waid ka kodanlistel wõimudel. Mõlemad walitsused on kindlasti üksteisega ühenduses ja rahwas saab ka aru, et tal tuleb erakorralisi jõupingutusi teha ja nende jõupingutuste otstarbel mõndagi kannatada, mida rahuajal ei saa. Kui rahu-aeg tuli, siis olid paljud Euroopa riigid niisuguses seisukorras, et nemad ei saanud mõeldagi selle peale, et nemad võiksid oma raha kulla alusele seada, selleks ei olnud ressursid. Ka wõitjad riigid ei saanud selle peale mõelda ja nii näeme, et kõiksugu paberraha teooriad tekiwad, ma nimetaksin ainult Walter Rathenau'd, tapetud Saksa välisministrit, kes on väga palju kirjutanud sellest, et riik võib tarbekorral väga palju paberraha turule wisata ja et sellel mingisuguseid halbu tagajärgi ei ole. Mina arwan, et praegu häredele Riigikogu liigetele on selge, et need teooriad õige pahad teooriad on. Kuigi Saksa rahwal oma paberraha eest korda on läinud saada väga palju dollarid, siiski näeme, et selle lõpulik tagajärg on täielik pabermarga langemine. Saksamaa teed on käinud ka teised riigid, kes paberraha on suurel wiisil trükinud, palju rohkem, kui nemad seda katta suutsid ja kui neil kunagi wõimalus oleks olnud seda katta. Nii et paberraha trükkimine ilma, et selle tagatiseks mingisugust muud ekwiwalenti oleks, on ammu juba üle parda heidetud ja selle juures peatada ei maksa. Kui meie tahame tõsiselt meie rahwamajanduse parandamisele asuda, kui meie tahame weerewat wankrit kinni pidada, siis tuleb, minu arusaamise järele, küll tagasi pöörata wana majandusteaduse juurde ja nimelt, et ükski rahwas ei wõi rohkem välja

anda, kui tema ise produtseerib, ja raha on siis kindel, kui tema metalliga on kindlustatud. Kui tema seda mitte ei ole, siis võib tema õige kergelt langema, weema hakata ja siis on väga raske teda päästa. Minu isiklik ja ka Wabariigi Walitsuse arwamine on, et meie selle seisukoha omaks peame wõtma. Kuna meil selge on, et meie waluutatagawara wahese protsendi meie käimasolewast rahast wälja teeb, siis tuleb selle peale mõelda, et meie katsuksime tasakaalu üles seada. Selleks oleks kaks wõimalust: üks paberrahade wähenemine ja teine — metall- ja waluutatagawarade suurendamine. Iseenesest mõista, et see, kes selle asja kallale tõsiselt tahab asuda, peab mõlemad teed tarwitusele wõtma. Mõlemaid teid tuleb käia. Ei saa üht teed minna ega teist kõrwale jätta. Kui üldiselt wõtame paberraha wahekorra inimestearwuga, siis on huwitaw jälgida meie ja Läti wahekorda. Lätimaal on praegu emissioon Eesti raha järele 4 miljardit 400 miljonit ja see on Lätimaal mitte ainult täiesti kaetud kullaga ja waluutaga, waid weel rohkemgi. Lätlastel on korda läinud 4 miljoni kuldrubla juures, mis nad wenelastelt said, praegu omale kulda ja waluutat muretseda kunni 22 miljoni kuldrubla wäärtuseni. (K. Ast, sd.: Kuna meie $\frac{2}{3}$ oma kullast ära raiskasime. J. Soots, põl.: Nad müüsid metsad ära.) Müüsid ka metsa, sellest ma räägin ka. Praegu on Lätis paberraha 4 miljardi 400 miljoni Eesti marga wäärtuses. Lätis on praegu 1 miljon 885 tuhat elanikku ja see teeb wälja ühe elaniku peale 2890 Æmk. Eestis teeb wälja paberraha hulk iga elaniku peale 3100 marka. Kui arwesse wõtta, et Lätis elu kallim, üksikutes asjades isegi poole kallim, näiteks kodumaa produktid, olla poole kallimad kui meil, iseäranis wõi, siis peab ütlemä, et meil puht-teoreetiliselt seisukohalt wälja minnes peaks kindlasti wõimalus olema meie raha tsirkulatsiooni wähenemine ilma, et see meie rahwamajandusele kahjulik oleks. Kuidas seda kätte saada? Selleks on õieti kaks wõimalust olemas: kõigepealt riigi mõjul. Riik võib oma wäljaminekuid wähenemada ja eelarwe täitmise ülejäägi wõrra paberraha tsirkulatsioonist kõrwaldada. Teine wõimalus on muidugi Eesti panga läbi, et Eesti pank, kes ühtlasi ka Eesti riigi huwisid täidab, oma wõlgasid kokku tõmbaks. Ning selle läbi teatawa osa wäljalastud paberraha tsirkulatsioonist

läbikäimisest wälja tõmbab. Ma arwan, et ei saa üht ega teist teed ainuõigeks pidada. Kui ütlemä, et riigil on oma eelarwe olemas ja tema suuremaid kulusid ei tee, kui eelarwes ette nähtud, ning sellepärast ei ole temal põhjust jõupingutusi teha. See wõiks ju teoreetiliselt õige olla, aga meie teame, et riik kannatab margakursi kõikumise all samuti, kui Eesti pank ja terve Eesti majandus. See puhtteoreetiline arwamine, et riigikassa seisukohast see ükskõik oleks, on waevalt wõimalik. Samuti on waevalt wõimalik, et meie oma laenusid rutulises korras nii suurel määral tagasi tõmmata saame, wähemalt käesolewa aasta jooksul. On selge, et mõlemaid teid tuleb koos tarwitada. Riigil tuleb oma eelarwe korras läbi wiia, et ülejäägid oleksid suuremad, mida wõiks ära kasutada margakursi hoidmiseks, see on ülejääkide kaudu tuleb üldine markade arw wähenemada. Seda tuleb Eesti pangal teha. Kui palju see korda läheb, see ripub ära eestkätt heast tahtmisest ja kindlast käest. Rahaministril ei ole mitte kerge üksikuid krediite kärpida, sest nad on Riigikogu poolt läbi kaalutud ja heaks kiidetud, neid on peetud tarwilikuks wälja anda ja nüüd tuleb üks inimene ja paneb oma käpa peale. Arusaadaw, et siin on wastutus suur, kuid meelepaha on selle juures weel suurem ja waenlasi tekib kõige rohkem selle läbi. Eesti pank on kord oma laenu wälja andnud ja seda suurel määral, ja on väga wäikene protsent, kui seda üldse on, kui keegi tuleb ja ütleb: „mina wõtsin teilt laenu, et Eesti majanduslik elu raskes seisukorras on, siis maksan oma laenu tagasi.“ Sarnaseid inimesi palju ei leidu, see on päris kindel. Siin tuleb õieti raudse käega talitada ja niisugune kindel kord luua, et see tõesti läbi läheb. Ma kardän, et Wabariigi Walitsus ei saa seda üksi oma eelarwes teha, tema ei saa seda üksi läbi wiia, samuti ei jõua seda teha lähemas tulewikus ka Eesti pank, wähemalt selle aasta jooksul. Aga kui mõlemad tõsiselt selle ülesande kallale asuwad, kui mõlemad tööle hakkawad, siis arwan, ja niiwõrd optimist ma olen, et see läbiwiidaw on. Kuid siin tuleb nii mõnegi inimese meelepaha all kannatada, võib olla isegi sõimu kuulata, ning kõiksugu ajaleheartiklid ära kannatada. Võib olla, et isegi Riigikogus nii mõnigi sõna ära kuulata tuleb. Kui siiski seisukorra tõsidus nii mõnelegi selgeks saab, siis arwan, et seda on wõi-

malik läbi wiia. Meie peame endale ette kujutama, mis tähendab marga langemine. Meil oli Wene rubla, mis oma väärtuses täiesti langes. Siis oli Saksa okkupatsiooni aeg ja selleaegist raha on veel mitmel olemas. Ma olen ise inimesi näinud, kel suuremal määral okkupatsiooniga raha ja kes selle eest võrdlemisi suure summa saada võiksid, kui sel rahal oleks endine väärtus. Ka oleme Eesti marga langemise läbi suure kahju saanud. Kujutame ette, kui Eesti mark tõesti langema hakkaks, mis siis tuleb. Riigikogu poolt on eelarve vastu võetud, kus ametnik saab 5.000 marka kuus ja kui ta nüüd hakkab selle eelarve järele sellisama 5.000 marka saama, mis oma väärtusest juba poole kaotanud, siis on selge, et tema sellega ära elada ei saa. Temale tuleb palka juurde panna ning selle läbi tuleb kõikumine, mis terve majanduselu uperkuuti wiskab. Kui tahetakse Eesti riigis stabiliteeti hoida, siis ei peaks ükski abinõu raske olema, et seda läbi wiia, ja tuleb igasuguseid jõupingutusi teha. Nüüd tuleb aga kaaluda, kas on selleks teoreetiline võimalus olemas.

Meil on mitu korda ajakirjanduses sellel räägitud, et kes vastutab meie riigi rahapoliitika eest.

Meie loeme tihti ajalehest, et Wabariigi Walitsus on Eesti pangale käsu andnud, et ta peab laenusid välja andma. Eesti pank on Wabariigi Walitsusele alluv asutus ja Eesti pank peab neid käskusi täitma. Teiselt poolt seletatakse jällegi, et Wabariigi Walitsusel ei ole Eesti pangale midagi öelda, sest Eesti pank on iseseisev asutus, temal on oma põhikiri, mille järele ta talitab, sellepärast peab ta täiesti oma tegewuses waba olema. Mina arwan, et see wiimane seisukoht wist mitte õige ei ole. Wabariigi Walitsusel peab olema huwi selle kohta, mis Eesti pangas sünnib ja see on ka Wabariigi Walitsuse ülesanne selle üle tõsiselt walwata, kuidas Eesti pangas talitatakse. Wabariigi Walitsusel tuleb selle eest wastutada, mis Eesti pangas sünnib. Niisugune on minu arusaamise järele waherkord Wabariigi Walitsuse ja Eesti panga wahel, et Eesti pank vähemalt laenu- ja waluutapoliitikas peab talitama Wabariigi Walitsuse poolt kindlaksmääratud üldiste juhtnõõride järele. Muidugi ei saa nõuda, et Wabariigi Walitsus peab hakkama üksikuid laenusid läbi vaatama. Keegi mõistlik inimene niisuguse ettepanekuga ei tule. (K. A s t, sd.: A g a e n-

n e m o n s e d a t e h t u d.) Need teed ja need sihid oma laenupoliitikas peab fikseerima ja tulewad kindlad määrad maksma panna Eesti pangá ja Wabariigi Walitsuse tegewuse wahel. Kui igaüks oma teed käib, siis on kindel, et sest suurest jõupingutusest midagi välja ei tule. Ja missugune oleks see tee? Arwan, et see on päris reaalne tee. Kui meie ütleme Eesti pangale selles küsimuses nii, et sina saad riigivaluutat tarwitada selle tingimisel, et kui sa margawaluutat välja annad, pead kaks marka paberraha sisse wõtma. Kui meil praegu waluutagawarad üks miljard ükssada miljonit on ja paberraha on liikumas 3 miljardit 300 tuhat ja kui siis sarnast tingimist täpselt täidetakse, siis selleks ajaks, kui meie oleme 1 miljardi sada miljonit waluutat välja andnud, peab olema paberraha kokkutulek kaks miljardit kakssada tuhat. Katmata jääks selle juures üks miljard ükssada miljonit. Mina isiklikult usun, et ei wõi meie riigil sarnane wäike summa paberraha liikumas olla. See on täiesti wõimatu. Kui meie seda põhimõtet suudaksime läbi wiia ja sarnase wahekorra maksma paneksime, siis peaks päris kindel olema, et meie waluutatagawarad välja ei lähe. Weerew wanker peab iseenesest seisma jääma. Meie peame, kas mõne kuu, poole aasta pärast, wõi waremgi sellele seisukohale jõudma, kus meie wõime öelda, et meie marga nõudmisele on piir pandud, rahwamajandus on selle nõudmise tasakaalu wiinud ja sellepärast wõime palju kindlamini tulewikku waadata. Minu arwamise järele on see esimene ülesanne Wabariigi Walitsusele ja see on õieti esimene asi, millest õieti meie rahalise seisukorra kindlus tuleb. Ka Riigikogul tuleb selles asjas seisukoht wõtta ja see seisukoht päris kindlasti ja selgesti välja öelda. Ja teine, mis siin teha tuleks, on hoolekandmine kahe asja eest. Esiteks selle eest, et meie sissewedu vähemaks jääb, sest peab ütleva, et Eesti rahwas siiski praegu üle oma jõu elab. Meil näiteks, suhkru tarwitamine suureneb iga kuuga. Kui kaugele tema tarwitamine läheb, ei ole teada, aga see on kindel, et meie teda üle oma maksujõu tarwitame. Mina toon ühe näite. Siin on palju uhkusasjadest räägitud. Nad on kahtlemata üleliigsed, kuid uhkusasjad teewad kõigest sisseweetawate asjade summast wäikese osa välja. Kui meie puht uhkusasjad wõtame, sest mõne asja kohta on küsitaw, kas ta uhkusasi on

wõi ei ole, siis on nende peale minew summa ainult mõnedkümned miljonid ja mitte rohkem. Tuleb sissewedu katsuda piirata? Tuleb küsida, millega seda vähemaks teha? On inimesi, kes ütlevad, et sissewedu tuleb ära keelata, lubast ärrippuwaks teha. Teatawaks ajaks võib ju ära keelata. Mina olen seda küsimust kaalunud ja otsusele jõudnud, et selle abinõu tarwitamine praeguste majanduslikude wahekordade juures, kus meil kaubanduslikud lepingud on sõlmitud, meid waewalt päästaks. Kõigepealt on üksikud asjad, mis meil hädatarwilikud ja need tulewad ikkagi sisse, nii et riik siin mingit kasu ei saa. Ikkagi leidub üksikuid inimesi, kes ausa wõi autu konterbandi wedamise ameti oma peale wõtawad. Teiselt poolt peab ütleva, et peale keelu on ju veel õigus tollisid kõrgendada, et neid samu tagajärgi kätte saada. Ja sellest seisukohast wälja minnes on Wabariigi Walitsus kaalunud ja heaks kiitnud mõtte, et meil tuleb tollisid tõsta läbisegi kõigi ainete pealt, peale üksikute ainete, mis praegu ilma tollita ja ka tulewikus ilma tollita jäetakse. Peale Riigikogu seisukoha wõtmist minu kõne asjus ja kui tema minule wastawa wolituse annab, tuleb tollisid tõsta veel enne tollitariifide seaduse makspanemist. Ja tollisid tuleb tõsta õige tuntawalt. Sellega saame meie kaks asja kätte. Esiteks, et sisseweole teatud piiri paneme, ja teiseks, saame seda kätte, et meie tollisid rohkem sisse saama ja sellega siis — raha tsirkulatsioonist wälja wõtta — selle peäülesande teostamiseks teatud sammu edasi oleme teinud. See on põhjus, mis Wabariigi Walitsust sundis seisukohale asuma, et tollisid tuleb tõsta 30% wõrra, peale üksikute ainete, mille tolli 50—100% wõrra. Siin ei saa tähendamata jätta, et meie naaberriigis Lätis tollid palju kõrgemad on. Muidugi teada on sellega ühenduses kartus, et meil elukallidus tõuseb ja suuresti tõuseb. Kuid leiwa, wõi, piima ja teiste oma maa produktide kallinemist karta ei ole. Ja mis suhkrusse puutub, siis pean tähendama, et see täiesti tarwilik toiduaine on, kuid meie teda tarwitame praegu nii palju, et Eesti rahwamajandus seda wälja ei kannata. Seda esiteks. Teiseks on asi nii, et suhkruhinnad kõik aeg langewad, ja kui meie tolli 50% wõrra tõstame, siiski suhkrut sügisel sellesama hinnaga saab, kui tema praegu turul on. Siin lähewad üksikute ainete kohta sei-

sukohad lahku, ja kui igäüks tahab oma seisukohta läbi wiia, siis kokkulepe on wõimatu. Siin tuleb keskkohat leida, tuleb üldiselt asja ajada.

Teine abinõu, mis tarwitusele tuleb wõtta ja läbi wiia, ka see ei ole uus. See on Eesti riigile teada, ajakirjanduses on seda mitmel puhul sõelutud, ja see oli isegi kord walitsuse programmis enne jõulu, kui kullatagawaradest teatawat summat nõuti — see on meie marga waloriseerimine. Wabariigi Walitsus on minu ettepanekul seisukohale jõudnud, et seda tuleb ette wõtta, tuleb seadus wälja anda, et igat toimingut võib sõlmida mitte üksi pabermarkades, waid ka teistes üksustes, mis mitte reaalselt olemas ei ole, mis ainult fikseeritud on. Missugune see üksus oleks, kas kroon wõi frank, see ei ole põhimõttelik küsimus. Mina isiklikult kaldun selles küsimuses seisukohale, et meil tuleks üksuseks kroon wõtta, sellepärast, et tema wastab praegu sajale margale. Siis ei tuleks ümberrehkendamisi, ei tuleks wigu, mis tihti ühele wõi teisele kahjulikud wõiwad olla. Waloriseerimine seisaks selles, et igäüks, kes teisele raha annab, võib nõuda, et seda raha tagasi ei makseta mitte Eesti markades, waid sel korral, kui mark langeda võib, maksetakse temale kursi järele. Missugune mõju wõiks sellel olla? Sellel võib see mõju olla, et meie inimesed hakkawad rohkem pankasid ja üksteist usaldama. Praegu on lugu niisugune, et kui kellegil ongi raha laenata, tema laenata ei taha, sest temal on kartus, ja põhjendatud kartus, et tema praegust marka ei saa, waid saab teise palju vähemawäärtusliku marga. Kui nüüd waloriseerimise määrus wastu on wõetud, kaob sarnane kartus. (K. Ast, sd.: Ainult siis, kui tal tagantjärele maks wus on nende wõlgade kohta, mis siit saadik tehtud.) Selle kohta seletan ka. Mina arwan, et iseäranis meie pangad näiwad sellest väga huwitatud olewat ja minu arwamise järele on neil ka õigus. Sest kui nemad hoiusummasid wõtawad, siis on neil wõimalus samasuguseid tingimisi teha, ja pangaringkondades on arwamine, et sarnane seadus meile wastuwõetaw on. Aga minu arwamise järele Eesti riigil oleks selles veel eriline tähtsus. Ja nimelt see tähtsus seisab selles, et meie peame kindlustama need 4 miljardit 5—6 miljonit, mis Eesti pangal on wälja laenatud. Eesti riigile ei ole mitte ükskõik,

et see raha, mis wälja laenatud, tagasi saadakse wõib olla pooles wõi isegi weerand wäärtuses. Nagu mul juba au oli teile seletada, on Eesti riigil üle 4½ miljardi laenu Eesti markades ja Eesti riigi ja rahwa huwides on see, et need laenud saaksid kõigepealt wäloriseeritud. Igatähes need inimesed, kes Eesti pangast raha on saanud, peaksid need laenud täies wäärtuses tagasi maksma. Härra Ast rääkis praegu sellest, kuidas nüüd nende wõlgadega tehakse, mis juba tehtud, kas seal saab ka seda maksma panna, kui sellekohane seadus on Riigikogu poolt vastu wõetud. Minu arwates tuleb see Eesti pangas maksma panna mitte seadusandlikul teel, waid lihtsalt, kui keegi härra, kes kontokorrendi wõtnud, tuleb sinna kutsuda ja küsida, kas maksate wõi wäloriseerite.

Teine küsimus, kuidas on wekslitega, mis nüüd teha wekslilaenudega. Mina arwan, et wekslitähtaja kestel seda wist teha ei maksa, aga kui tähtaeg möödas on, siis on weksli uuendamise juures see wõimalik. Kahjuks peab ütleva, et meie Eesti panga portfelli on suuremalt osalt täidetud niisuguste wekslitega, mida pikendada tuleb, need ei ole äriwekslid, waid on suuremalt jaolt sõbraweksleid ja kapitaali andmised, mida harilikult Eesti pank andma ei peaks. Siis oleks Eesti pangal kolme kuu jooksul wõimalik wäloriseerimist läbi wiia ja Eesti riik oleks kindlustatud, et need summad, mis tema tagawaradest wõetakse, et need täiel määral tagasi maksetakse.

See seadus on rahaministeeriumis wälja töötatud, mina kandsin teda täna Wabariigi Walitsusele ette ja kui Riigikogu üldises joones heaks kiidab walitsuse rahapoliitika, siis esitatakse seadus arwatawasti tulewa nädala algusel Riigikogule kinnitamiseks. Nagu mina alguses ütlesin, et õieti üksikud negatiwabinõud, see on kokkutõmbamine, piiramine, wäloriseerimine, et need waewalt meid sihile wiiwad. Meil tuleb teisele teele tõsiselt asuda, see on allikaid otsida, kuidas meil korda peaks minema walutat juurde saada. Tsiirkulatsiooni wähenemist ei saa keegi ideaaliks omale seada ja tuleb muidugi teisi teesid leida, kuidas walutatagawarasid saaks soetada. Siin tuleb kõigepealt ringi waadata, misugused wäärtused meil on, mida meie saame walutataks teha. See on wist see, mida rkl. härra Holberg ütles, et lätla-

sed olla oma metsa ära müünud. Meil tuleb wist ka wäladus seda teha. Lina saab ühel aastal kaswatada, kui ta on kewadel külwatud, siis saab sügisel kätte, kus ta muutub iga aasta walutataks. Kas ta otsekohe üldiseks tarwitamiseks tuleb, seda ei tea, aga selleks peab ta minema. Mina ei ole linakaswamise ringkonnast ega ei tea, kas ta wõtub üks wõi kaks aastat, aga lõppude lõpuks läheb ta ikkagi turule. Metsa on meil teatawad tagawarad. Minu teada ei ole praegu metsalaastamist suurel määdul mitte ette wõetud. Kui meie ühe aasta jao metsa rohkem müüme, siis teeb see wälja põllutöeministri seletuse järele umbes pool miljardit Eesti marka. Kui aga läheb korda metsa wäliswalutas müüa wäljamaalastele, kes siis ka ehk selle ümbertöötamise raha Eesti pangale walutas sisse maksaks, siis wõib palju suurema summa saada. Kui meie aga wõtame kaheaastase tagawara, siis läheb meil arwatawasti korda kaugelt üle miljardi marga walutat riigikassase muretseda. See oleks õieti teine abinõu, mille teostamisele kõige lähemas tulewikus tuleks asuda. Üksi kokkutõmbamistest ja jõupingutustest ei ole küllalt, tuleb ka tegelikka abinõusid otsida. Ja kui rahwamajandus niisuguses raskes seisukorras on, siis tuleb midagi erakorralist teha ja üks neist erakorralistest asjadest on meie loodustagawarasid kasutada selleks, et meie margakursi hoida ja kui tarwilik on, ka tõsta.

Siis on laenud. Peab ütleva, et minu isikliku arusaamise järele olid meil palju soodsamad tingimised laenude tegemiseks, aga siis ei olnud meil laenu waja, sest et siis walutatagawarad olemas olid. Praegu oleks meil laenu waja, siis wõiksime oma marga kindlale alusele seada. Praegu ei ole aga wist moment soodne, et saaks laenu teha, sellepärast tuleb ainult ettewalmistamistöid teha, et näha, kuidas meil küsimuse kallale tõsiselt asuda. Meie peame näitama, et meie seisukorda parandame, et meil on tõesti tahtmine oma margakursi parandada, omal kulul elada ja mitte teiste riikide arwel. Kui wäljamaal selgusele jõutakse, et meil tõsine tahtmine on selle tee läbiwiimiseks, siis on igatahes arwata, et meid toetatakse. Ka praegu oleks arwatawasti mingisugune kindlustatud laenu meie looduswarade vastu wõimalik ja see annaks siis sellele üldisele seisukorrale, mis puhtteoreetilistel arutamistel ja

kaalumistel põhjendatud, palju suurema reaalse väärtuse. Kui meil praeguste tagawarade juurde veel korda läheks otsekohe $\frac{1}{2}$ miljardi Emk. eest waluutat muretseda, siis wõime päris kindlasti öelda, et meie peame läbi saama. Ja mina pean ütleva, et nende teadete järele, mis minul on, ei ole see wõimatu, waid see on iseenesest enam wõi vähem wõimalik, kuna otsekohe pikemaaja laenu praegusel silmapilgul paistab raske olevat saada.

Mina olen lühidalt kokku wõtnud õieti seda, mis üksikutel aladel Wabariigi Walitsus kawatseb teha, et meid väga raskest seisukorrast wälja päästa. Nüüd lõpuks loen need teesised Riigikogule ette: Wabariigi Walitsus kawatseb 1) Riigi 1924 aasta eelarwet mitte ainult tasakaalu wiia, waid ka ülejääki saawutada, mis wõimaldaks Eesti marga kindlustamiseks kaasa mõjuda. 2) Selles sihis olla tagasihoidlik kulude tegemises ja wõtta rewideerimisele riigiasutuste koosseisud ja asuda nende vähendamisele. Sellekohane seadus on Wabariigi Walitsuse poolt wastu wõetud ja wist juba Riigikogule esitatud. Selle kohta wõime öelda, et on väga palju meie riigiasutuste kokkutõmbamistest räägitud, kuid tegelikult ei ole sellel alal peaaegu mitte midagi ära tehtud, on aga päris selge, et seda wõimalik on teha. Kui siin Riigikogu praegust walitsust usaldab, siis läheb ehk praegusel walitsusel korda teatawaid suuremaid tagajärgi saawutada. Ei saa ütelda, et läheb 10 wõi 15 protsenti kokkutõmbamisele, aga et üksikuid asutusi on, kus kokku tõmmata wõib, on nüüd päris selge. Aga muidugi peab siis antama Wabariigi Walitsusele sarnane õigus. Mina arwan, et mujalt diktaatori toomine waewalt asja parandab, sest diktaator meie olukorda ei tunneks. Kui Riigikogu niisuguse wolituse Wabariigi Walitsusele annab, siis arwan mina, et praegune walitsus selle läbi wiib. 3) Samuti tõsta tollitariifisid keskmiselt 30% wõrra, jättes ilma tõstmata mõned esimesejärgu toiduaineid ja tõstes üksikuid tariifisid 50% ja 100% wõrra. 4) Waloriseerida Eesti margakursi, kindlustades rahaandjatele tema tagasisaamist andmise ajal makswate kursywahekordade järele, kusjuures eriti kindlustada tulewad Eesti panga wõlad. 5) Maksma panna kindel wahekord Wabariigi Walitsuse ja Eesti panga wahel; pannes wiimase peale Eesti margakursi hoidmise.

6) Selle p. 5-da täitmiseks anda Eesti panga käsutada riigi metalli- ja waluutatagawarad, kusjuures nende tagawarade tarwitamine peab täpselt sündima kindla Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatud ja Riigikogule teatawaks tehtud kawa järele. Paberraha kindlustamise ja waluutatagawarade muretsemise otstarbel asuda erakorralise riigiwaranduste kasutamisele ja riigi laenude ettewalmistamisele. See on õieti lühikene kawa, mis Wabariigi Walitsus on Riigikogule ette pannud. Wõib ju selle üle waielda, kas ta uus ehk wana on, kas teda enne on teostatud wõi ei ole, mind isiklikult jätab see päris külmaks. Mina isiklikult arwan, et praegune Wabariigi Walitsus ei pretendeeri selle peale, et tema midagi uut, millest kusagil mujal ega ka meil kirjutatudki ei ole, teha kawatseb. Tähtis on see, et teatawad kawatsused, neid on maailmas palju praegusel silmapilgul, omaks wõtta ja tunnistada, et need on õiged mõtted. Kui Riigikogu selleks praegust Wabariigi Walitsust wolitab, siis arwan mina, et meie ei pruugiks lootust kaotada.

L. Johanson (sd.): Ma teen ettepaneku rahaministri ettekande puhul läbirääkimisi alata ja kui see otsustatud on, siis määrata waheaegu kunni kella $\frac{1}{4}$ 9-ni ja määrata peale waheaega uus koosseis, ja wõtta päewakorda läbirääkimised rahaministri teadaande puhul majandusliku seisukorra kohta.

Rahaminister O. Strandman: Härra Johanson'i ettepanek on loomulik, et läbirääkimisi awada, kuid Wabariigi Walitsus ei julge soowitada, et need läbirääkimised kohe algaks. Ometi pean selle wastu rääkima, et läbirääkimised edasi lükatakse. Mina pean ütleva, et ei ole just soowitaw läbirääkimisi kohe awada selle tõttu, et rühmad wõiksid veel täna nõu pidada. Edasilükkamine ei oleks aga soowitaw meie praeguse närweeritud meeoleu tõttu, kus börsi õieti ootamas, mis tuleb, kus sellest üldse väga palju räägitakse.

J. Piiskar (is.): Härra rahaminister põhjendab rutuliselt läbirääkimisi sellega, et need küsimused olewat iseenesest selged. Härra rahaministrile peawad need küsimused selged olema, aga see veel ei tähenda, et Riigikogu liikmed peaksid samal silmapilgul, kui waewalt

alles kõlanud see seletus Riigikogus, sellest ülewaate saama ja kohe otsustada võima. Härra Strandman, kui ta leiab, et selle küsimusega väga kiire on, oleks pidanud vähemalt mõni tundki enne teatawaks tegema rühmadele need mõtted ja teesid, mis ta ette kandis, oleks pidanud laskma vähemalt teesid paberile panna ja Riigikogu liigetele teatawaks tegema. Siis oleks olnud õigus nõuda kiirelt läbirääkimisi awada. Kuhu maale siis sarnaste waidlustega jõutakse, kui ettekandest saadud mulje mitte päris täpne ei ole, järeldades ainult wäidetest, mis wõiksid osalt teistsugustena meelde jäänud olla, kui härra Strandman neid on mõelnud ja öelnud. Tuleks nii wälja, et üks kõneleb heinamaast, teine heinamaast. Sellepärast leian, et enne, kui vähemalt rahaministri kawa, parem oleks muidugi terve kõne must walgel ei ole kättesaadawaks tehtud, oleks wõimatu läbirääkimisi pidada. Minu ettepanek on sellepärast: määrata homme kell 10 koosolek ja päewakorda wõtta läbirääkimised rahaministri teadaande puhul riigi majandusliku seisukorra kohta.

K. Einbund (põl.) kohalt: Teen ettepaneku määrata läbirääkimisteks koosolek esmaspäewal kell 10 hommikul.

Juhataja K. Wirma: Ettepanek on tehtud awada läbirääkimised. Läbirääkimiste aja kohta on tehtud kolm ettepanekut: 1) määrata waheaeg kuni kella ¼9-ni, peale waheaega määrata uus koosolek, wõttes päewakorda läbirääkimised rahaministri teadaande puhul riigi majandusseisukorra üle ja Wabariigi Walitsuse kawatsuste kohta sel alal, 2) määrata läbirääkimisteks koosolek homme hommikul kell 10, ning 3) määrata läbirääkimised esmaspäewa hommikul kell 10. Panen hääletamisele kõigepealt ettepaneku, kas soowitakse läbirääkimisi awada. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Nüüd panen hääletamisele ettepanekud läbirääkimiste aja kohta selles järjekorras, nagu nad sisse antud ja nagu ma nad ette kandsin. (Hääletatakse.) Ükski ettepanek ei ole absoluutset enamust saanud. Kuna mulle näis, et keskmine ettepanek siiski kõigeenam hääli poolt sai, siis panen kõik need ettepanekud uuesti hääletamisele, hääletades keskmist ettepanekut — määrata koos-

olek homme kell 10 hommikul — kõigepealt. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt — määrata koosolek homme kell 10 hommikul — on antud 37 häält, wastu 27; ettepaneku poolt — määrata koosolek esmaspäewal kell 10 hommikul — on antud 26 häält, wastu 36; ettepaneku wastu — määrata waheaeg ja määrata kell ¼9 õhtul uus koosolek — on nähtaw enamusega seega on Riigikogu otsustanud määrata homme hommikul kell 10 koosolek, wõttes päewakorda läbirääkimised rahaministri teadaande puhul riigi majandusseisukorra üle ja Wabariigi Walitsuse kawatsuste kohta sel alal.

5. Lõikekambrite seadus — Iluge- O m a w a l i t s u s e k o m m i s j o n i a r u - a n d j a **O. Liigand:** m i s e l .

Wäga austatud Riigikogu liikmed! Peaaegu kõigis meie linnades on olemas lõikekambrid surnukehade lahtilõikamiseks, kohtuarstliku seaduse nõuete täitmiseks. Mõnes linnas on nad linna wõi maakonna haigemajas, mõnes, nagu näiteks Tallinnas, eraldi, Tartus on nimetatud asutus ülikooli juures ja peetakse ülewal juba Wene ajast saadik ülikooli kulul. Wene ajal peeti nad mujal ülewal linnawalitsuste korraldusel, kuid linnad said selleks toetust rüütelkondade poolt. Nüüd on see toetus ära jäänud ja linnawalitsused, nii näiteks Tallinnas, kaebawad juba, et nimetatud kambrite ülewalpidamine neile liiga raskeks koormaks läheb. Senni puudub üldse seaduslik alus nende lõikekambrite sisseseadmiseks ja ülewalpidamiseks linnawalitsuste poolt. Kuna lõikekambrid linnades aga nii tarwilikud on, et ilma nendeta raske on läbi saada, siis tahetakse käesolewa seadusega seda asja ligemalt korraldada. Wabariigi Walitsuse seisukoht on, et nende ruumide muretsemine peaks linnade kohuseks jääma, sest et see neil kergem on kui riigil ja nad sellest teatawal määral ka ise huwitatud on. Nende kambrite ülewalpidamiseks peaks aga riik mõjuwat toetust andma, sest et neid kasutatakse ka riigi, nimelt kohtu huwides. Wäljaspool linna piire ei oleks tarwis lõikekambrid küll eriti sisse seada, nende wähese tarwitamise pärast. Aga üksikutel kordadel, kus seda waja on, peaks kohtu- ja politseiwõimudel õigus olema kohalikkudelt elanikkudelt selleks ruumisid tasuta nõuda. Omawalitsuse komisjon, seda seadust läbi

waadates, on ühinenud Wabariigi Walitsuse motiividega ja seaduse tarwilikuks tunnistanud. Komisjon on eelnõus ette wõtnud järgmised muudatused: nimelt § 1230² lõpp on muudetud selles mõttes, et linna omawalitsustele antawa toetuse wäljaarwamisel arwesse wõetakse lõikekambrate ruumide suurust, sisseseade ja tarwitamise rohkust, peale selle on § 1230³ esimese lause lõpp nii muudetud, et kohalikud elanikud on kohustatud andma kohtu- ja politseiwõimude nõudmisel surnukehade lahtilõikamiseks wabasid ruume, aga ainult omaniku wõi tema asemiku kättenäitamisel ja walikul. Nii siis oleks asi nii, et politsei- ja kohtuwõimudel ei ole mitte õigust nõuda igat ruumi, waid omanik näitab ise ette, misugune ruum tal waba on ja mida ta selleks anda soowib. Peale selle on sell sama punkti teine lause muudetud selles mõttes, et kohtu- ja politseiwõimudel õigus on kasutada surnukehade lahtilõikamiseks ka kohalikkude haigemajade juures olewaid surnukehade hoidmiseks eriti sisseseatud ruume. Märkus, mis walitsuse eelnõus selle punkti juurde käis, on omawalitsuse komisjoni poolt maha kustutatud. Mina panen omawalitsuse komisjoni nimel ette seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

6. Linna- ja alewitänawate, jalgteede ja kõnniteede korrashoidmise naturaalkohustuste kaotamise seadus — I lugemisel.

Omawalitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand:** 1923 a. nowembrikuul esitati Riigikogu liigete härrade Rütli, Keskküll'i, Holberg'i ja

Temant'i poolt linna- ja alewitänawate, jalgteede ja kõnniteede korrashoidmise naturaalkohustuse kaotamise seadus. Selles seaduses oli ette nähtud, et senni linna ja alewi majaomanikkude peal lasuw kohustus — linna- ja alewitänawaid, jalgteid ja kõnniteid korras hoida, jääst ja lumest puhastada, puhtana ja käidawana pidada ja tolmusel ajal kasta — ära kaotatakse, et nende kohuste täitmine peab sündima kohalikkude omawalitsuste kulul ja et kulud nende kohustuste täitmiseks kaetakse linna ja alewi omawalitsuste igaaastaste eelarwete põhjal linnade ja ale-

wite üldistest sissetulekutest. See seadus anti omawalitsuse komisjoni ja omawalitsuse komisjon otsustas eelnõu saata kõigepealt Wabariigi Walitsusele seisukoha wõtmiseks, ühtlasi soowi awaldades, et walitsus eelnõu kohta järel päriks ka kohalikkude linna- ja alewiwalitsuste seisukohti selle seaduse kohta. Walitsus on selle seaduse kohta eitawale seisukohale asunud, nimelt järgmistel põhjustel:

Esimene põhjendus, mis endise rahaministri poolt ette on toodud, on see, et omawalitsuse asutuste rahaline seisukord raske on, et nad ei suuda ilma riikliku toetuseta juba praegugi makswate seadustega nende peal lasuwaid kohustusi korrallikult täita. Käesolewa seaduse teostamisega seotud kulud langeksid sellepärast jälle tegelikult riigi kanda. Riigil aga ei jätkuks raha sarnasteks kuluks, sest temal on, nagu omawalitsustelgi, riigi praegusel ülesehitamise ajajärgul teisi palju möödapääsematumaid ja palju hädawajalisemaid tarwidusi rahuldada, kui seda on linnade ja alewite tänawate, jalgteede ja kõnniteede korrashoidmise naturaalkohustuste ära kaotamine, mis iseenesest küll soowitaw, kuid mis wõrreldes teiste esimesejärgu tähtsusega ülesannetega, kaugele tahaplaanile jääb.

Teiselt poolt pööras siseministerium omawalitsusasjade peawalitsuse kaudu wastawa ettepanekuga kõigi linna ja alewi omawalitsuste poole, käesolewa seaduse kohta nende seisukohti awaldada. Wastused on antud kõigi linnade ja alewite poolt, ja need on sellejuures asunud peale ühe linna, nimelt Petseri, ja nelja alewi — Wõõbsu, Jõgewa, Kilingi-Nõmme ja Kallaste — kõik teised linnad ja alewid on asunud selle seaduse kohta eitawale seisukohale. Sellejuures peab tähendama, et need neli alewit ja Petseri linn, kes seaduse kohta jaatawale seisukohale on asunud, on ainult lühidalt, ilma motiiveerimata, kuidas nad seda kohustust linna wõi alewi omawalitsuste peale wõtta wõiks ja kuidas nad seda teostada saaks, nad on ainult lühikese wastusega ja lühikese märkusega leppinud, et nemad on selle seaduse maksmapanemise poolt. Kõik teised linnad ja alewid, kes eitawale seisukohale on asunud selle seaduse kohta, on oma seisukohti enam-wähem pikemalt ja täielikumalt motiiveerinud ja nimelt majanduslikkudel ja tehnilistel põhjustel eitawale seisukohale asunud. Põhjenduseks tuuakse ette nende omawalitsuste poolt järgmisi tõsiasju. Kõigepealt,

—linnad ja alewid, ära kasutades kõiki võimalikke tuluallikaid, suudawad praegu väga suurte raskustega oma eelarweid tasakaalu wiia, sellejuures on rahapuudusel uulitsate paremale järjele tõstmiseks suudetud õige wähe ära teha. Kui nüüd linna ja alewite omawalitsused wõtaksid ka uulitsate ja kõnniteede korrashoiu kohustused täitsa enda peale, siis oleks selle kohustuse teostamine mõeldaw ainult niisugusel korral, kui kohalikkudele omawalitsustele antakse ja awatakse uued tuluallikad, millega tekkiwad suuri kulusid katta. Nii näiteks näitab Tallinna linnavalitsus, et tema kulud kaswaksid linna uulitsate puhastamise ja korrashoidmise alal 102 miljoni marga peale aastas, Narwas tõuseksid need kulud 43 miljoni marga peale. Paides ligi 5 miljonit, nimelt 4.900.000 marga peale. (J. Holberg, pöl.: Kas Tallinnas suureneksid kulud 102 miljoni marga mōrra?) Ei, kulud tõuseksid 102 miljoni marga peale Tallinnas. Teiste linnade ja alewite kohta arwusid ette ei ole toodud, missugused nende kulud oleksid. Omawalitsuste asutuste arwamise järele oleks tulude leidmine nende kulude katmiseks mõeldaw wahest kinniswarade hindamise maksu tõstmise waral, misjuures aga nimetatud asutused leiawad, et seda maksu waewalt tõsta wõib, sest et see juba isegi kõrge on. Ja kuigi see tõstmine läbiwiidaw oleks, siis ei annaks see majaomanikkudele mingit kergendust, sest uulitsate ja kõnniteede korrashoidmise naturaalkohustus kaoks küll ära, aga selle asemel tuleks uus koorem — maksukoorem juurde, mis weel raskem kanda oleks, kui nimetatud kohustuse kandmine naturaalalusel. Sellejuures leiawad omawalitsuse asutused, et uulitsate korrashoidmine naturaalkohustuse waral üldiselt väga raske ei olegi, iseäranis just wäiksemates linnades ja alewites, kus majaomanik omast ajast ja ise oma majajade korrashoidmise ja kõnniteede puhastamise eest hoolitseb ja seda tööd sugugi väga kõrgelt ei hinda.

Iseäranis neil kordadel, kui neil majad wäiksed on ja kojameest tarwis ei ole pidada. Peale selle oleks lugu nii, et majade hoowide ja eeskodade korrashoidmine jääks ikkagi majaomaniku hoolde ja sellejaoks peaks majaomanikud omale ikkagi kojamehe, wõi majahoidja pidama, kes siis ka need koristustööd, mida uulitsal waja teha, ära teeks.

Pealekauba tõuseksid linnadel ja alewitel uulitsate ja kõnniteede korrashoiu teostamise kulud märksa suuremaks, kui see praegu majaomanikkudel naturaalkohustuse wiisi juures maksma läheb, sest igauks teab, et näiteks paljud majaomanikud lume uulitsatelt maja juures olewatesse aedadesse loobiwad, kuna aga linna- ja alewiwalitsustel kõik lumi tuleks ära wedada, kuid selleks kohast platsi oleks mõnedes linnades raske leida, pealegi läheks selleks palju töölisi waja. See ärawedamine igal üksikul korral läheks ka palju rohkem maksma, kui sennisel wiisil lume uulitsatelt ärakoristamisel. Samuti tekitaks raskusi uulitsatelt pühkmete ärakoristamine. Praegu sünnib see nii, et uulitsatelt ja eeskodadest tulew prügi korjatakse prügikastidesse, kust tema siis ühes muu maja prügiga, mis majaõuest korjatud, ära weetakse. Selle prügi ärawedamine läheks jällegi rohkem maksma, siis kui seda teeks omawalitsused, enam kui see maksma läheb praegusel wiisil prügikoristamisel.

Lõpuks tähendawad omawalitsused ka selle peale, et neil tehniliselt liig raske, kui mitte päris wõimatu oleks uulitsate ja kõnniteede korrashoidmist korralikult läbi wiia, sest töö ei ole mitte igal ajal teostataw, ja nõuab korraga suure hulga tööliste tegewusesse panekut. See töö peab läbi wiidama lühikese aja jooksul ja harilikult hommikul wara. Ei wõi ette kujutada, et uulitsate pühkimine ja puhastamine wõiks sündida sel ajal, kui uulitsatelt juba inimesed liiguwad. Et aga lühikese aja jooksul seda tööd ära teha, peaks linna ja alewi omawalitsused hulga tööliste tööle panema. Nii näiteks arwab Wiljandi linn, et temal tuleks selleks tööle panna 200 töölist, et uulitsate pühkimist õigel ajal läbi wiia. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : K a s m i t t e 10 t ö ö l i s t !) Kui 10 töölist tööle panna, siis ei jõutaks selle töoga terve päewagi jooksul walmis. Sellest siis näeme, et ka tehniliselt oleks üliiraske seda kohustust ettepannud wiisil täita ja selle tagajärg oleks, et seda sugugi mitte kätte ei saada, mis eelnõu algatajad oma eelnõuga kawatsewad ja kätte saada soowiwad, nimelt, et linnavalitsused kergemini saaks uulitsaid ära puhastada, kui seda saawad majaomanikud ja et sel teel oleks uulitsate puhastamine kergem ja et terwishoidlikud olud paraneksid jne, Teisel poolt waadatuna tuleks seisukord hoopis ümberpöördult.

Kõiki ülalloodud asjaolusid arwesse wõttes ja neid tõsiselt kaaluwateks pidades, leiab omawalitsuse komisjon eelnõu wastuwõtmatu olewat ja esitab selle Riigikogule tagasilükkamiseks.

Komisjoni ettepanek on järgmine:

Ära kuulates omawalitsuse komisjoni seisukohta rkl.-te O. Rütli, J. Kesküll'i, J. Holberg'i ja J. Temant'i poolt esitatud linna- ja alewitänawate, jalgteede ja kõnniteede korrashoidmise naturaalkohustuste kaotamise seaduseelnõu kohta, otsustab Riigikogu:

Riigikogu liigete O. Rütli, J. Kesküll'i, J. Holberg'i ja J. Temant'i poolt esitatud linna- ja alewitänawate, jalgteede ja kõnniteede korrashoidmise naturaalkohustuste kaotamise seaduseelnõu tagasilükata.

J. Sepp (mo.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Käesolew seadus, mis esitab Riigikogu liigete härrade Rütli, Kesküll'i, Temant'i ja Holberg'i poolt, nägi ette linna ja alewi kõnniteede ja tänawate korrashoidmise naturaalkohustuse ära-kaotamist. Need naturaalkohustused, mis majaomanikkudele peale olid pandud endistel aegadel, ja ka praegumakswate seaduste järele majaomanikkude peal lauswad, need kohustused olid õigustatud enam-wähem selle korra juures, kus majaomanikud linnawalitsustes juhtiwat osa mängisid, kus linnawalitsused õieti öelda majaomanikkude käes olid. Demokraatia on aga teisele seisukohale asunud. Demokraatliku korraga on wälja astunud niisuguste orjaaegsete kitsenduste ja kohustuste ära-kaotamise juurde. Ja siis ei tohiks ka majaomanikud enam jääda sarnasele seisukohale, kus üksinda nende peale sarnased orjaaja kitsendused ja kohustused pannakse, kuna nemad teiste kodanikkude pealt demokraatlikkude printsiipide järele ära tahetakse kaotada. Praegu ei mängi majaomanikud enam mingisugust juhtiwat osa linna ja alewi omawalitsustes. See juhtiw jõud on koguni teiseks muutunud, ja juhtiwat osa mängiwad seal koguni teised isikud. Mina arwan, et kui nüüd teised isikud on tulnud nendesse linna ja alewi omawalitsustesse, siis ka need ringkonnad, kes sellest omawalitsusest osa wõtawad, peawad koormaid hakkama kandma. Ma arwan, et demokraatia kohustab. (M. Martna, sd.: Selle juures ei ole keegi kunagi kahelnud.)

Komisjon, kes praegu arutusel olewa seaduse läbi on arutanud, ei ole sugugi põhjalikkude läbikaalumiste juurde asunud. On nõutud siseministeeriumi kaudu teateid, ja on nõutud teateid ka omawalitsuste asutustelt, kus enamuses on jällegi needsamad teised isikud, ja kus majaomanikud täiesti vähemuses on. Muidugi teada, et need omawalitsuse asutused andsid sarnased wastused, et kui meie ära kaotame naturaalkohustused, siis tuleb jällegi loomulikult maksu panna juurde, mis jällegi koormab linna omawalitsusi, mille läbi majaomanikkudele jälle suured maksud peale pannakse. Need omawalitsuse asutused on siiski rõõmustawalt, pean ütleva, selgusele jõudnud, et koormatused majaomanikkudel küllalt rasked on. Kuid ma pean kahjuks ütleva, et need omawalitsuse asutused on ära unustanud, et ka meie demokraatia esitajatel kohustused on kõnniteede korrashoidmiseks. Need omawalitsuse asutused rehkendawad ainult sellega, et majaomanik peab kõik kohustused ja koormad kandma ja nemad ainult walitsewad neid summased, mis nad majaomanikkude käest sisse wõtawad, ja jaotawad neid. Siin tähendati weel härra aruandja poolt selle peale, et ka tehniliselt ei olla see seadus läbiwiidaw. Mina pean tähendama, et ka see wäide liiga nõrk on, sest ei ole mitte see esimene sarnane seaduse projekt, waid niisuguseid seadusi on juba teistes Euroopa riikides maksmas, kus kohustusi ei kanna mitte majaomanikud, waid neid kohustusi kannawad linnade omawalitsused. See üksinda lükkab juba kõik need wäited ümber. Ma tähendan, et komisjon, kes käesolewa projekti läbi on waadanud, ei ole waewaks wõtnud põhjalikuma läbikaalumise juurde asuda. Ja mina omalt poolt leian, et see seaduse projekt, mis Riigikogu liigete härrade Rütli ja teiste poolt esitatud ja alla kirjutatud, täiesti wastuwõetaw on, ja panen ette seda seaduse projekti I lugemisel wastu wõtta.

J. Mürk (mo.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Omawalitsuse komisjon on wäga kergel käel otsuse teinud, et seadus, mida on esitatud, peab tagasi liikatama, tema ei wastawat praeguse aja nõuetele. Kuid hoopis teine küsimus on see, kas oleks mingisuguseid tagajärgi andnud see seadus. Kui meie vaatame kõnniteede peale linnas, siis näeme, et üks kõnnitee on ühest kitsam, teine laiem, üks

kõrgem, teine madalam, üks aukline ja teine mitte. Kui see seadus vastu võetakse ja omavalitsuse kätte läheks kõnniteede korrastamine, siis oleks loota, et meie linnades paremad kõnniteed ja uulitsad oleksid, kui nad praegu on. Et kõik uulitsad ühesugused ja ühesuguselt korraldatud oleks, seda teistmoodi läbi wiia ei saa. Uulitsate puhtuse pidamine ja korrashoidmine peaks just linna omavalitsustele ära rippuma. Ei ole mitte tähtis, kuidas teesid pühkida, waid tähtis on see, kuidas linnawalitsused neid teewad ja kuidas uulitsaid korrastavad. Nüüd on kõnniteede korrastamine, pühkimine ja kastmine sunduslike määrustega majaoomanikkude peale pandud ja need sunduslikud määrused on iseenesest väga raskeid ja neilt nõutakse väga täpselt, et uulitsad wõi kõnniteed peawad korrastatud olema. Sellepärast oleks väga sünnis, kui selle seaduse järele kindlaks tehtaks, et linnades uulitsate pühkimine ja kõnniteede korrastamine oleks täies ulatuses linnade omavalitsuste käes.

Edasi ei ole mõõduandew, nagu aruandja seletas, et majaoomanikud ometi omi hoowe pühivad ja puhastawad. Seda ei oialgi nõutud ja seda ei nõua ka praeguse seaduse esitajad, et majade hoowid peaksid saama linnade omavalitsuste poolt pühitud. See wäide on hoopis wõõras, seda ei nõua majaoomanikud ja ei taha teiste arwele seda tööd üle kanda, niisama ka hoowiwärawate esised, mis majadest välja tulewad, oleksid ikka majaoomanikkude korrastada. Nagu näha on komisjon väga kergel käel seda eelnõu läbi waadanud ja ainult arwesse wõtnud seda, mida kohtade peal on omavalitsused awaldanud wõi wolikogud otsustanud, komisjon ei ole mitte läbi kaalunud, kas see on wõimalik läbi wiia wõi mitte ja ei ole läbi kaalunud seda, missuguseid tagajärgi annaks see terwishoidlikust küljest ja kas see kujuneks tulewikus nii koormavaks omavalitsustele, nagu siin püütakse näidata. See ei ole mitte õige, et praegusel korral kõnniteede korrashoidmine linnades on üks majaoomanikkude peal. Linnades ei ole mitte üks majaoomanikud need isikud, kes majadest sisetulekuid saawad, kuid linnades saawad majadest sisetulekuid ka paljud suured ärimehed ja ettewõtjad ja need ärimehed ning ettewõtjad tarwitawad niisamuti keskuulitsaid kui ka kõnniteesid. Järjekult ei peaks majaoomanikud mitte üks kõnniteesid korrastada waid seaduse

teel tuleks korraldada nii, et kõik linna kodanikud kõnniteede korrashoidmise kuldudest osa wõtaksid. Sellepärast on soovitatav, et see eelnõu uuesti tagasi antaks komisjoni ja põhjalikult läbi arutataks. Mina juba tähendasin, et linna omavalitsuse poolt ette toodud põhjus, nagu ei oleks see mitte läbiwiidaw, ei ole mitte põhjalikult läbi kaalutud. Minu teada 1917 aastal wõttis Tallinna linnawolikogu vastu otsuse, kus otsekohe taheti selle peale üle minna, et Tallinna linnawalitsus oleks uulitsate korrastamise ja kõnniteede parandamise ning puhastamise oma kätte wõtnud. Kuid kahjuks sel korral ei olnud mitte kindlat walitsust ja see otsus jäi toleaege kubeneri poolt kinnitamata, sest ta oli sunnitud ametist lahkuma. Nii ei ole see mitte uus kawatus, waid seda on ka enne kawatsetud teha ja sellepärast on kindel, et seda on wõimalik läbi wiia. Kui meie kujutame omale linna uulitsaid ette, siis näeme, et isikul, kellel nurgakrunt on, on palju rohkem puhastada, kui sellel, kellel pisikene tükikene maad on. Kuid järjekult on see ümberpöördukt, pisikese krundi juures nõutakse kõnniteesid ja sunnitakse sarnasesse olukorda, et sel pisikese krundi omanikul palju rohkem puhastada tuleb, kui suure krundi omanikul ja pisikese krundi omanik waatab pahamõtteliselt, et tema töö suurem on, kuna teisel kruntl palju rohkem on. See wahekord ei ole mitte õiglane ja sellepärast oleks sünnis, et linnades ja alewites uulitsate korrastamine läheks linna ja alewi omavalitsuste kätte. Kui seaduse nõuded nägid ette, et see nii oleks pidanud olema, siis oleks wõidud läbi kaaluda, kas ei oleks wõimalik olnud mõneski linnas algatust teha ja üle minna selle peale, et oleks ära kaotatud endine töö — wõi pärisorjuse jätkis, mis majaoomanikkude peal linnades lasub naturaalkohustuste näol. Sellepärast toetan härra Sepp'a ettepanekut, et see seadus esimesel lugemisel vastu wõetaks.

L. Johanson (sd.): Härrad Sepp ja Mürk heitsid komisjonile ette, et tema olla tähele panemata jätnud seda, et mujal see juba teostatud olewat, mida see seadus kätte tahab saada. Sellejuures aga ei wõrdle härrad Sepp ja Mürk sugugi neid olusid, mis mujal walitsewad ja mis meil on. Kõigil on teada, et Lääne-Euroopas on suuremates osades suurematest linnadest uulitsate puhastamine kogukonna käes. Kuid missugune on Saksamaal linna

uulits ja missugune meil? Meil tulewad kõigepealt uulitsad teha sarnasteks, mida võib puhastada ka teiste abinõudega peale luua. Väljamaal, kus uulitsate puhastamine kogukonna käes, puhastatakse uulitsad tehniliste abinõudega. Kui aga meil seda läbi viia, et kogukond peaks uulitsate puhastamise ja korrashoidmise eest hoolt kandma, siis kujuneks see sarnaseks, et hakatakse raekojast luamehi välja saatma. Uskuge, teie teete sellega asja pilkealuseks, kuna teisi abinõusid siin ometi tarvitada ei saa. Kui uulitsate korrashoidmine antakse kogukonna kätte, ja warem wõi hiljem tuleb seda teha terwishoidlikust seisukohast välja minnes, siis peawad selleks tarwilikud eeltingimised olema. Härra Sepp arwab, et see küsimus on nii lihtne: kirjutatakse kaks paragrahwi ja sellega on terwe see uulitsate korrashoidmine üle wõetud kogukonna kätte. Kuidas seda tuleb korraldada? Ka see nõuab lähemat käsitamist. Hea küll, kui nüüd linn hakkab seda tegema, siis mispärast peab linn ühe wõõrastemaja esise eest enam hoolitsema, mida seal paratamata tuleb teha, peab seal wahipostisid üles seadma, kes walwawad, et mustus saaks kohe kõrwaldatud. Majaomanik, kes palju lähemal on, kes majast rohkem tulu saab, võib selle eest siis ka majaesist koristada. See küsimus annab lahendada, aga selleks on palju suuremat eelnõu tarwis, kui need kaks wäikest paragrahwi, mida teie olete esitanud. See küsimus peaks algatuse saama mitte Riigikogus, waid omawalitsustes. Ei ole õige, et omawalitsused ei ole majaperemeeste käes. Kuigi omawalitsused ei ole majaperemeeste erakonna käes, on ometi suuremates omawalitsustes majaperemehed wolikogus enamuses. Ja et majaperemehed ainukesed on, kes linna asju ajada oskawad, seda mina mitte ei usu. Mis näiteks teewad ühes linnas majaperemehed? Selle asemele, et oma seltsi kaudu korraldama hakata uulitsaid, seawad nemad oma kõrtsi sisse niisugusele kohale, kus ta terwele linnajaole saab lõksuks. Nii kõrgel on oma arenemise poolest meie majaperemeeste selts. (J. Sepp, mo.: Kus see on?) Härra Sepp teab seda, kus see on. Nii kaua, kui meie majaperemeeste käes olid meie linna omawalitsused, nii kaua ei olnud edu, ja kui meie Lääne-Euroopast nii palju taha oleme jäänud, siis sellepärast, et linna omawalitsused on olnud meie majaperemeeste käes. Kui oleks see demokraatia,

laiemate ringkondade käes olnud, siis oleks praegu wõi warsti wõimalik olnud uulitsaid puhastama hakata tehniliste abinõudega. Majaperemehed on need olnud, kes senni on tegutsenud omawalitsustes, kes seal kinni on hoidnud arenemist ja edenemist. Kui praegu mingisugused naturaalkohustused on majaomanikkude peal, siis omad witsad on need, mis neid peksawad.

See wäide ei ole ka mitte täiesti õige, et naturaalkohustus lasub ainult majaomaniku peal. Need kulud, mis tulewad uulitsate korrashoidmise eest välja anda, neid muidugi ei maksa majaomanik oma taskust, kuna ta wõtab kõik üürniku käest tagasi. Mispärast nüüd mina ka juba põhinõttelikult selle uulitsa puhastamiste kogukonna kätteandmise poolt olen, siis sellepärast, et see naturaalkohustus ei lasu majaomaniku peal, waid majaomanikud eksploateeriwad meie kõige wilksamamat proletariaati, see on majahoidjaid. Majahoidjad on need, kes uulitsat puhastawad niiske keldrikorteri ja paarisajamargalise tasu eest. Praegusel silmapilgul on majahoidjad selle korteriga sedawõrd seotud, et kuigi nemad ägawad töö all, nad siiski sellest lahti ei saa, kuna neil wõimatu leida teist korterit. Harilikult on ka kojamehed need, kes ei wõi wõistluse pärast asuda teistele tööaladele. Waadake, neid inimesi eksploateeritakse korteri pärast, sunnitakse uulitsaid puhastama ning sunnitakse tööd tegema. Leian, et meie majaomanikkudel ei pruugi praegu sugugi tulla siit toonitama, et see naturaalkohustus nende peal lasuks. Seda naturaalkohustust kannab kehwe proletariaat, keda teie kasutate ja kelle tööttingimused teie alla olete surunud. Teiseks wõtate ju teie need kulud, mis teil selle peale lähewad, üürnikkude käest sisse.

J. Sepp (mo.): Wastuseks härra Johanson'ile pean tähendama härra Johanson'i seletuse peale, nagu wõtaks majaomanik need kulud, mis tema uulitsate korrashoidmiste eest kannab, üürniku käest tagasi, — et meil on maksmas üüri-seadus ja see iseäralikku sissetulekut majaomanikkudele uulitsatest mitte ei anna. Edasi pean ma tähendama, et see naturaalkohustus sarnasena, nagu tema maksew on, mitte ühetaoliselt ära jaotatud ei ole. Näiteks on ühel uulitsa ääres front suur, kuna tema warandus selle wastu väga wäikene. Überpöördult, teisel on uulitsafront õige wäikene, kuna

tema warandus selle wastu määratu suur. Ometi on kohustused wäikse warandusega majaomanikul kaugelt suuremad kui suurema waranduse omanikul. Härra Johanson'i ütelse peale, et wõetakse see kõik üürnikult sisse, pean tähendama, et siin kujuneks niisugune seisukord, kus näiteks majaperemehel on suur uulitsafront, selle wastu üürnikkude arw temal aga wäga wäikene, teie loogika järele peaks siis wõtma neilt üürnikkudelt sellepärast rohkem, kui majaomaniku üürnikkudelt, kellel wähe seda uulitsapinda. Sellepärast leian mina, et naturaalkohustus niisugusel kujul, nagu ta praegu maksew, ei ole mitte õiglaselt ja otstarbekohaselt üksikute majaomanikkude wahel ära jaotatud. (L. J o h a n s o n, s d.: T e h n i l i s e l t l ä b i w i i m a t u!) Kui sellele seisukohale asuda, et ta tehniliselt läbiwiimatu on, siis peame selle peale küsima, millal kujuneb ta sarnaseks, et oleks tehniliselt läbiwiidaw. Härra Johanson tähendas muuseas selle peale, et see seaduse projekt, mis siin esitatud on, olla liig, nii ütelda, lakooniline, ainult kahest paragrahwist koos ja selle järele ei saawat mitte talitada. Ma küsiks, kas on komisjon katsunud siin mõningaid parandusi läbi wiia, kas on wõimalus antud meile, kui majaomanikkude esitajatele selle projekti kohta seisukohta wõtta. Ei! Komisjon on lihtsalt tagasi lükanud meie seisukohad, ilma et põhjaliku arutuse juurde oleks läinud. Sellega tahtakse siis niiwõrd tähtis seadus nii kerge käega tagasi lükata.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **O. Liigand**: Ma tähendaksin ainult lühidalt nende etteheidete kohta, mis siin härrade majaomanikkude esitajate poolt on tehtud.

Kõigepealt majaomanikkude esitajate poolt heideti ette, awaldati arwamist, et ei tule mitte mõõduandwaks lugeda linna walitsuste seisukohti, kus ei ole majaomanikkudel enamust, kus nad pole juhtivateks jõudeks. Aga kui lugu nii on, siis jääks küsitawaks, mispärast oldi selle seaduse kohta eitawale seisukohale asunud endises Wabariigi Walitsuses, kus just selle rühma esitajad enamuses olid, mille hulka kuulub ka majaomanikkude rühm ja kes ometi oleks majaomanikkude huwide loomulik kaitsja pidanud olema.

Lugu oli nii, et siin motiividena ette toodud rahalised raskused olid ette toodud põhjendusena seaduse tagasilükkamiseks endise rahaministri härra Westeli poolt, mida nähtawasti ka Wabariigi Walitsus omaks oli wõtnud. Selle järele saatis Wabariigi Walitsus seaduse seisukoha wõtmiseks siseministrile. Kui kokku olid tulnud alewite ja linna omawalitsuste seisukohad saadeti siseminister härra Einbundi allkirjaga nad omawalitsuse asjade komisjonile teadmiseks, ilma et Wabariigi Walitsuse poolt otsekohe juurde lisatud oleks olnud, missugune Wabariigi Walitsuse seisukoht selles asjas on.

Kui selle peale see materjaal walitsusele tagasi saadeti ja walitsuse seisukohta paluti awaldada, tuli wahepeal walitsuse kriis ja seadus saadeti uuesti tagasi alles praeguse walitsuse ajal siseministri kokkuvõttega ja nendesamade seisukohtadega, misolid esitatud linna ja alewite omawalitsuste poolt. See esiteks.

Teiseks on siin etteheiteid tehtud omawalitsuse komisjonile, et omawalitsuse komisjon ei olla küllalt süwenenud seadusesse, ega olla küllaldaselt oma kohust täitnud selle läbiwaatamisel. Minu arusaamise järele on siin lugu teisiti. Pean tähendama ja meelde tuletama, et kui see seadus anti omawalitsuse komisjoni ja seal temale aruandjat oli tarwis walida, pakuti seda ülesannet majaomanikkude esitajale, kes selle ettepaneku aga tagasi lükkas. Majaomanikud olid selle seaduse algatajad ja minu arwamise järele oleks loomulik olnud, kui just selle seaduse algataja ise oleks ta aruandjaks astunud. Kui selle järele aruandja kohta pakuti põllumeeste rühma esitajale, siis astus ka põllumeeste rühma esitaja selle seaduse aruandmisest tagasi. Ma tõin seda selleks ette, et näidata, et majaomanikkude ja põllumeeste kogude esitajate etteheited, mis nad omawalitsuse komisjonile on teinud, et see ei olla selle seaduse arutamisel oma kohust täitnud, mitte õiged ei ole. Majaomanikkude rühma esitajad ei ole ise selle seaduse kohta oma kohust täitnud, ei ole ise oma eelnõu kaitsta tahtnud, miks pidi siis omawalitsuse komisjon nende seisukohti enam kaitsma, kui nad ise. Omawalitsuse komisjon, otsustades mitte ainult majaomanikkude waid riiklikult seisukohalt, leidis selle seaduse wiimaselt seisukohalt wastuwõtmatu olewat, peab teda wähemalt enneaegseks praegusel ajal ja tuli seisukohale, et esitatud

kujul teda tuleb tagasi lükata. Mina toetan seda ettepanekut.

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. härra Mürk'il.

J. Mürk (mo.): Härra aruandja tõi siin ette, nagu majaomanikkude esitajad ei oleks tahtnud võtta vastutust oma peale selle seaduse aruandmises, kuid meie, igatahes mina, ei saa sellega nõus olla, sest et härra Kesküll, kes seaduse algataja, surnud on...

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Mürk, see ei ole faktiline märkus. (J. Soots, põl.: Kas ei ole faktiline märkus, et rkl. Kesküll surnud on?) Rkl. Sepp'a poolt on ettepanek tehtud O. Rütli, J. Kesküll'i, J. Holberg'i ja J. Temant'i poolt esitatud linna- ja alewitänawate, jalgteede ja kõnniteede korrashoidmise naturaalkohustuste kaotamise seadus esimesel lugemisel vastu võtta.

Aruandja poolt on ettepanek tehtud seadust tagasi lükata. Häälitamisele tuleb rkl. Sepp'a ettepanek. (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on seadus tagasi lükatud.

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.20 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 7.45 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

7. Kohtumaksude ja -kulude seadus — III lugemisel. Üldkommissjoni aruandja **J. Jaakson** (loeb): Kohtumaksude ja -kulude seadus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri vastu võetud.

Aruandja **J. Jaakson** (loeb):

I.

Tsiwiil-kohtupidamise seadus muudetakse järgmiselt:

§ 104. Tunnistajatele määratakse tasu § 861 ja sõiduraha § 862 järele.

§ 104¹ maksvuseta.

§ 124². Ekspertidele määratakse tasu § 860 ja sõiduraha § 862 järele.

§ 190. Rahukogu, kui teise astme kohtu otsuse tühistamise palwele lisatakse juurde kõik dokumendid, mille palwe põhjeneb ja kautsjon kohtulõiwu suuruses taotletawalt wõi waieldawalt summalt, kuid mitte alla 500 marga. Kautsjoni puudumisel toimetatakse § 164³ järele. Kaebuse tagajärjeta jätmise korral läheb kautsjon riigi kasuks, kaebuse rahuldamise korral antakse kautsjon kaebajale tagasi. Kautsjoni maksimisest on wabastatud riigi- ja omawalitsuse asutused, isikud, kellele antud waesusõigus ja maksuõuetuks tunnistatud wõlgnikud.

§ 200. Kohtukulused wõetakse asjatoimetamise eest rahukohtunikkude juures ja rahukogus, kui teiseastme kohtus §§ 839—890 alustel, käsitades §§ 200⁴—200⁸ eeskirju.

§§ 200¹—200³ maksvuseta.

§ 200⁴. Kohtumaksudest on wabastatud:

1) nõudmised, mille hind ei ulata üle 1000 marga;

2) tsiwiilnõudmised, mis on tekkinud kriminaalsüüteost, kui nende arutamine sünnib koos kriminaal asjatoimetamisega.

§ 201 maksvuseta.

§ 800. Otsuse tühistamise palwele lisatakse juurde kõik dokumendid, mille palwe põhjeneb, ja kautsjon kohtulõiwu suuruses taotletawalt wõi waieldawalt summalt, kuid mitte alla 500 marga ja mitte üle 15.000 marga. Kautsjoni puudumisel toimetatakse § 756 järele. Kaebuse tagajärjeta jätmise korral läheb kautsjon riigi kasuks, kaebuse rahuldamise korral antakse kautsjon kaebajale tagasi. Kautsjoni maksimisest on wabastatud riigi- ja omawalitsuse asutused, prokurörid, isikud, kellele antud waesusõigus ja maksuõuetuks tunnistatud wõlgnikud.

§ 844. Palwekirjade, nende lisade ja üldse kõigi paberite pealt, mis antakse kohtutele, kohtu esimeestele wõi liigetele, prokurööridele ning kohtupristawitele, samuti ka täitmislehtede, ärakirjade, teatiste ja teiste sarnaste paberite pealt wõetakse tempelmaksu: rahu-kohtunikkude juures ja rahukogudes, kui teiseastme kohtutes, 30 marka poogna pealt ja rahukogudes, kui esimeseastme kohtutes, kohtupalatis ja Riigikohtus 60 marka poogna pealt. Ärakirjad wastaspoolele on tempelmaksust wabad.

§ 848. Nõudepalwe pealt võetakse kohtulõivu: 1) kui nõudehind ei ulata üle 100.000 marga — 3% nõudehinnast; 2) kui nõudehind on üle 100.000 marga, kuid mitte üle 1.000.000 marga — esimese 100.000 marga pealt 3.000 marka ning ülejääva summa pealt 2½%; 3) kui nõudehind on üle 1.000.000 marga — esimese 1.000.000 marga pealt 25.500 marka ning ülejääva summa pealt 2%. Sama lõivu võetakse ka vastunõuete pealt, kolmandate isikute palwete pealt asjaosaliseks astumise kohta iseseisva nõudmisega, apellatsioonikaebuste pealt ning kajade pealt tagaselja otsuste vastu. Summa alla ühe marga loetakse täieks margaks.

§ 849. Asjus, mis ei ole hinnatawad, võetakse kohtulõivu kohtu määramise järele otsuse tegemisel: rahukohtunikudele alluvais asjus 100—1.500 margani ja rahukogudele, kui esimeseastme kohtutele alluvais asjus 1000—50.000 margani.

§ 849¹. Hoiuasjus, mis ette nähtud §§ 1928—1939, 1940—1955, 1956—1970, 2019—2023, 2024—2029, 2030—2034, 2035—2046, 2075—2078, 2081—2086 ja 2087—2093 võetakse kohtulõivu järgmiselt: 1) kui kohtutoimetusel olewa waranduse või õiguse väärtust võidakse hinnata rahas, siis ½% sellest hinnast, kuid mitte alla 100 ja mitte üle 10.000 marga; 2) kui nimetatud waranduse või õiguse väärtust rahas hinnata ei saa, siis 100—10.000 margani kohtu määramise järele. Mõlemil juhtumisel määratakse kohtulõiw kindlaks kohtuotsuses ja nõutakse sisse asjaalgatajalt või huwitatud isikult või kohtutoimetusel olevast warandusest.

§ 853¹. Kohtulõivu maksetakse järgmiselt:

- 1) kui lõivu summa ei ulata üle 5.000 marga — kohtumarkides ehk sularahas;
- 2) muil juhtumistel — sularahas.

§ 853². Kohtumargid on ühe-, wiie-, kahekümnewiie-, saja- ja wiiesajamargalised.

Kohtumarkide kuju määrab kindlaks kohtuminister kokkuleppel rahaministriga.

§ 853³. Kohtumarke müüakse Eesti panga osakondades ja kohtuasutustes. Kohtuasutustele antakse kohtumarke awansina kohtu- ja rahaministri kokkuleppel kindlaksmääratud summa peale.

§ 854. Otsuste, dokumentide ning muude paberite ärakirjade, täitmislehtede, tunnistuste, teatiste jne. väljaandmisel asjaosalistele võetakse kantseleimaksu nende

walmistamise eest 25 marka lehekülje pealt. Maksu võetakse kohtumarkides (§ 853³).

§ 855 maksuwueta.

§ 857. Kui nõudjal ei ole võimalik kostja elukohta üles anda, siis peab ta maksma 200 marka väljakutse awaldamise eest „Riigi Teatajas“.

§ 860. Ekspertidele määratakse nende nõudmisel tasu antud arwamise eest 100—3000 margani §§ 529 ja 530 eeskirjade järele, peale selle uurimistoimetuse kulud. Üksikutel kordadel, kui ekspertiis iseäranis keeruline ja rohkesti tööd nõuab, võib kohus tasu määrata ka suuremas summas.

Märkus. Teadusliku kohtu-ekspertiiskabineti poolt toimetatud uurimise eest määratakse tasu selle (860) paragrahwi alusel.

§ 861. Tunnistajatele määratakse tasu 60—400 margani §§ 407 ja 408 eeskirjade järele, päewapalga ja muude kohalikkude olude kohaselt.

§ 862. Ekspertidel ja tunnistajatel, keda kutsutakse nende elukohast välja 5 kilomeetrist kaugemale, on õigus saada peale §§ 860 ja 861 ettenähtud tasu weel sõiduraha 12 marka iga kilomeetri pealt sinna ja tagasi, kui aga võimalik on sõiduks tarwitada raudteed või weeteed, siis raudtee või laewa alama klassi piletihind sinna ja tagasi.

§§ 863 ja 863¹ maksuwueta.

§ 878. Pooltelt kulude katteks sisse makstud raha ülejääk antakse neile nõudmise korral tagasi; summat alla 100 marga postiga kätte ei saadeta.

§ 879. Riigi- ja omawalitsuse asutused on wabastatud tempelmaksust, kohtulõiwust ja kantseleimaksust, muud kohtukulud kannawad nad üldisel alusel.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna asjalikuks õienduseks on rkl. Einbund'il.

K. Einbund (põl.): Ma palusin sõna asjalikuks õiendamiseks. Eelmise päewakorrapunkti juures on komisjoni aruandja muuseas tähendanud, et endine walitsus olnud eitawal seisukohal linnades naturaalkohustuse ärakaotamise asjus. Pean õiendama, et see tõeloludele ei wasta. Riigikogu omawalitsuse komisjon oli otsustanud paluda walitsuse kaudu kõigi omawalitsuste seisukohta selles küsimuses ja oli palunud need seisukohad saata enesele. Siseministeerium, walitsuse ülesandel, palus kõiki linnade ja alewite oma-

walitsusi naturaalkohustuse ärakaotamise asjus seisukohta wõtta ja saata siseministeeriumi. Walitsus, omawalitsuse komisjoni soowikohaselt saatis kogu materiaali Riigikogule edasi, ilma et ise seisukohta poolt wõi vastu oleks wõtnud, sellepärast, et Riigikogu juhatus seisukohta ei küsinud. Alles hiljem, praegusele walitsusele saadeti see materiaali seisukohawõtmiseks ja praegune walitsus oli ka eitawa seisukoha wõtnud.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on I osa vastu wõetud.

(Aruandja **J. Jaakson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega seaduse osad II—V):

II.

Kriminaal-kohtupidamise seadus muudetakse järgmiselt:

§ 177. Kaebusele rahukohtunikude lõpulikkude otsuste peale lisatakse juurde kautsjon 200 marga suuruses ja rahukogude kui teiseastme kohtute lõpulikkude otsuste peale 1.000 marga suuruses. Kautsjoni puudumisel antakse kaebajale 7-päewaline tähtaeg teadaande kättesaamise päewast arwatud kautsjoni maksmiseks. Kaebuse tagajärjeta jätmise korral läheb kautsjon riigi kasuks, kaebuse rahuldamise korral antakse kautsjon kaebajale tagasi. Kautsjoni maksmisest on wabastatud riigi- ja omawalitsuse asutused, wahiialolewad kohtualused, isikud, kellele antud waesusõigus ja maksujõuetuks tunnistatud wõlgnikud.

§ 193. Tunnistajate, tõlkide ja ekspertide tasu kohta, arstid kaasa arwatud, on makswad §§ 978, 978¹ ja 979 määrused.

§ 199. Rahukohtunikude ja rahukogude, kui teiseastme kohtute otsustest ja protokollidest antawate ärakirjade eest wõetakse kantseleimaksu 25 marka lehekülje pealt. Süüalustele ja isikutele, kellele antud waesusõigus, antakse ärakirjad tasuta. Maksu wõetakse kohtumarkides (Ts. kp. s. § 853²).

Märkus 1 ja 2 maksuweseta.

§ 910 p. 2 redigeeritakse järgmiselt:
2. Kaebustele lisatakse juurde kautsjon 2.500 marga suuruses. Kautsjoni puudumisel antakse kaebajale 7-päewaline tähtaeg teadaande kättesaamise päewast arwatud kautsjoni maksmiseks. Kaebuse tagajärjeta jätmise korral läheb kautsjon

riigi kasuks, kaebuse rahuldamise korral antakse kautsjon kaebajale tagasi. Kautsjoni maksmisest on wabastatud riigi- ja omawalitsuse asutused, wahiialolewad kohtualused, isikud, kellele antud waesusõigus ja maksujõuetuks tunnistatud wõlgnikud.

§ 978. Ametlikud wõi eraarstid, keda kutsutakse toimetama kohtuarstlikka uurimisi väljaspool nende asukohta, saawad sõidu- ja päewaraha samal määral, nagu kohtu-uurijad ametisõitude eest.

Märkus maksuweseta.

§ 979. Tunnistajad ja teised asjale kõrwalised isikud, keda kutsutakse uurimisele wõi kohtusse 10 kilomeetrist kaugemale, saawad päewaraha 60 marka iga väljaspool elukohta wiidetud päewa eest ja peale selle sõiduraha 10 m. iga kilomeetri pealt sinna ja tagasi, kui aga võimalik on sõiduks tarwitada raudteed wõi weeteed, siis raudtee wõi laewa alama klassi piletihind sinna ja tagasi.

§ 985. Asjaosalistelt, kellel ei ole õigus käesolewa seadustiku määruste järele saada tasuta ärakirju otsustest, protokollidest ja teistest paberitest, wõetakse nimetatud ärakirjade eest nende wäljaandmisel kantseleimaksu 25 marka lehekülje pealt. Maksu wõetakse kohtumarkides (Ts. kp. s. § 853²).

III.

Administratiiv-kohtu korda muudetakse järgmiselt:

§ 31. Rewisjoni protestile tuleb ligi panna üks ärakiri kaebeluse tarwis. Rewisjoni kaebusele tuleb juurde lisada 200 resp. 1.000 marka, (§ 37) rewisjoni maksu ja ärakiri ülewalwe ametniku wõi asutuse tarwis. On rewisjoni protestile wõi kaebusele dokumendid juurde pandud, siis tuleb ka dokumentidest wastaw arw ärakirju ligi panna.

§ 37. Erasikud ja -asutused maksawad administratiivwasjus tempelmaksu, kantseleimaksu ning tunnistajate ja ekspertide tasu samal määral, nagu tsiwiil-asjus ja peale selle rewisjoni kaebuse siseseandmise puhul rahukohtuniku otsuse peale 200 marka ja rahukogu otsuse peale 1.000 marka rewisjonimaksu. Isikud, kellele antud waesusõigus, on maksudest wabastatud.

§ 38. Riigi- ja omawalitsuse asutused on wabastatud tempelmaksust, kantseleimaksust ja rewisjonimaksust; muud kohukulud kannawad nad üldisel alusel.

IV.

Seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimiskord muudetakse järgmiselt:

§ 28. Seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimise asjus võetakse tempelmaksu ja kantseleimaksu sellel määral, nagu tsiivilasjus üldkohtutes, ning peale selle kuulutusraha „Riigi Teatajas“ 100 marka ja rewisjonikaebuste sisseandmise puhul rewisjoni maksu 1.000 marka.

Märkus. Aktsiaseltside ja osähiuste registreeritud põhikirjad ja nende põhikirja muudatused avaldatakse „Riigi Teatajas“ täielisel kujul asutajate kulul.

V.

Seadus kohtumaksude ja -kulude kohta („Riigi Teataja“ nr. 2 — 1919 a.) ja selle seaduse muutmise seadus („Riigi Teataja“ nr. 59/60 — 1920 a.) kaotavad maksu, kuna tsiivilkohtupidamise seaduse paragrahvid, mis nimetatud seadustega ära muudeti, uuesti jõusse astuvad, kui nad käesoleva seadusega ei ole muudetud.

Juhataja **K. Wirma**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seadus lõpuhääletamisel vastu võetud. Isiklikus asjas on sõna rkl. Liigand'il.

O. Liigand (rhw.): Riigikogu liige Einbund isiklikus märkuses tähendas, nagu oleks mina aruandjana mitte õieti ette kandnud linna- ja alewitänawate, jalgteede ja kõnniteede korrashoidmise naturaalkohustuste kaotamise seaduse arutamisel, et siin oleks endine Wabariigi Walitsus seisukoha võtnud, siis ma pean selle kohta tähendama, et see seletus mitte tõele ei wasta, sest mina seletasin, et materjaal saadeti omawalitsuse komisjonile ilma, et Wabariigi Walitsus, kui seesugune, eriti oma ühist seisukohta oleks avaldanud. Aga selle materjaali juures oli rahaministri kiri, mis ka siseministrile seisukoha võtmiseks edasi oli saadetud ja mille kohta endine siseminister oma seisukohta aga otsekohe avaldanud ei olnud. Ja see kiri sisaldab selle seaduse eitamist. Omawalitsuse komisjon, seda materjaali saades, ühes rahaministri seisukohaga, mis käis selle seaduse vastu, aktsepteeris selle kui walitsuse eitawa seisukoha, sellepärast, et sellele eriti walitsuse ühist seisukohta juurde lisatud ei olnud. See oli minul ka ära seletatud ja see käib

tõega kokku. Siin võib kõneleda ainult sellest, kas see wiimane arwamine õige on või mitte, aga faktiline etteheide, et siin võõriti ette kantud, ei ole mitte õige.

Juhataja **K. Wirma**: Isiklikus asjas on sõna rkl. Einbund'il.

K. Einbund (põl.): Komisjoni aruandja seletusele pean siiski õiendawalt juurde lisama, et endine walitsus selles asjas seisukohta ei ole võtnud. Tõsi, kirjawahetus oli... (Wahelhüüe O. Liigand'i, rhw., poolt.) ...mina kuulsin, Teie olite seletanud, et põllumehed olid walitsuses enamuses ja ometi võeti niisugune seisukoht. Riigikogu juhatus palub oma kirjaga järgmist: „Riigikogu juhatus palub Wabariigi Walitsust nimetatud seaduse kohta linna- ja alewiwalitsustelt nende arwamist nõutada ja wiimastest Riigikogu juhatusle teatada.“ Seda palus Riigikogu juhatus. See on saadetud Riigiwanema resolutsiooniga rahaministeeriumi. Rahaminister annab selle kohta oma arwamise. Siis saadetakse rahaministri arwamine siseministrile seisukoha võtmiseks ja sellele järgneb juba otsus. Ja see otsus kõlab nii: materjaal saadetakse Riigikogule Wabariigi Walitsuse kaudu kokkukõlas Riigikogu juhatusle soovidega. Materjaal saadeti niisuguse otsusega Riigikogu juhatusle tagasi, kui mina siseministeeriumi juhtisin. Wabariigi Walitsus tegi ka otsuse edasi saata. Walitsuse seisukohta ei ole omawalitsuse komisjon teada tahtnud saada. Tema on ainult omawalitsuste arwamisi tahtnud, mispärast ka walitsus seisukohta ei võtnud.

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Laarman'il.

M. Laarman (põl.): Faktilise märkusena tahaksin tähendada, et rkl. Liigand oma kõnes pööras põllumeeste rühma poole ja tähendas, et endises walitsuses põllumeeste rühma mehed enamuses olla olnud. Mina ei saa kuidagi rehkenduse abil kätte, et nemad walitsuses enamuses oleks olnud... (Naer.)

Tollitariifide Juhataja **K. Wir-**
maksmapane- ma: Et aruandjat kohal
mise seadus— ei ole, tuleb arutusele
III lugemisel. järgmine punkt.

8. Laewakinnis- Üldkommissjoni
tusseadus — II aruandja **A. Rei:**
lugemisel. Teeksin ettepaneku
käesolewat seadust tä-
nasesse päewakorda mitte wõtta sel põh-
jusel, et selle seaduse kohta on awalda-
tud mõnesuguseid tähelepanuwäärilisi
märkusi kohaliku kinnistusosakonna sek-
retääri poolt, kellele oli üks osa sellest
seadusest läbiwaatamiseks saadetud, mis-
sugused märkused aga komisjonile tea-
tawaks said alles pärast seda, kui eelnõu
oli kolmel lugemisel komisjoni poolt
wastu wõetud. Komisjon wõttis küll
nende märkuste kohta seisukoha, aga
kõiki tarwilikka täiendusi ja parandusi ei
ole weel jõutud redigeerida. Kuigi see
seadus rutuline on, ei teeks mitte wäga
häda, kui tema wastuwõtmine ühe koos-
oleku wõrra edasi lükataks, kuna soowi-
taw oleks, et need parandused saaksid
wormuleeritud ja seadusesse üles wõetud.
Sellepärast teen isiklikult ettepaneku sea-
dus tänasest päewakorrast ära jätta.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääle-
tatakse.) Nähtawa enamusega
on ettepanek vastu wõetud.

Riigikogu läheb tagasi eelmise päewa-
korra-punkti juurde.

9. Tollitariifide (Rahaasjanduse
makspanemise komisjoni aru-
seadus — II andja **M. Martna**
III lugemisel. kannab ette ja
eraldi hääletami-
sel wõetakse vastu nähtawa
enamusega pealkiri ja para-
grahwid 1—5):

Tollitariifide makspanemise seadus.

§ 1. Tollitariifid pannakse maksma ja
muudetakse seadusandlikul teel.

§ 2. Tollitariifid määratakse kindlaks
kas Eesti markades ehk wälisrahas.

Wälisrahas määratud tariifide järele
nõutakse tolliraha sisse Eesti markades
kursi järele, mis rahaminister keskmiste
börsehindade alusel iga kuu kohta ette
kindlaks määrab.

§ 3. Wabariigi Walitsus on õigusta-
tud esialgselt maksma panema Riigikogule
esitatud seaduseelnõudes ettenähtud tol-
liwabade kaupade maksustamist wõi tol-
litariifide kõrgendust.

Märkus. Käesolew (§ 3) paragrahw
ei õigusta Wabariigi Walitsust makswat
keeldu teatud kaubaliigi sisse- wõi wälja-

weo kohta tühistada ega sarnast keeldu
maksma panna.

§ 4. Käesolewa seaduse jõusseastumi-
sega kaotawad makswuse: 1) Wabariigi
Walitsuse poolt aj. wal. korra § 12-a põh-
jal 3. jaan. 1921 a. wastuwõetud seadus
tollide ja teiste sisse- ja wäljaweomak-
sude kohta („Riigi Teataja“ nr. 4 — 1921
a.) ja 2) Riigikogu poolt 16. detsembril
1921 a. wastuwõetud seadus tollide ja
teiste sisse- ja wäljaweomaksude kohta
 („Riigi Teataja“ nr. 117 — 1921 a.).

§ 5. Määrused ja korraldused, mis
eelmises (§ 4) paragrahwis tähendatud
seaduste põhjal maksma pandud, jääwad
maksma kunni nende muutmiseni käes-
olewas seaduses määratud korras.

Juhataja **K. Wirma:** Asun lõpu-
hääletamisele. (Hääletatakse.) Näht-
tawa enamusega on seadus
lõpuhääletamisel vastu wõetud.

10. Riigi- ja oma- **P. Baranin** (wn.):
walitsuste teeni- Господа депутаты. По-
jate pensioni- правка к § 1. уважае-
seadus — II lu- мого депутата Ю-
gemisel. генштейна с одной
стороны заслуживает

полного одобрения, а с другой, для пол-
ного торжества справедливости, требует не-
которых дополнений. Я считаю, что черта
справедливости должна быть канвой на-
стоящего закона и по ней законодатель
должен начертать такой закон, при кото-
ром эстонский гражданин, имеющий право
на пенсию, не мог бы сказать, что по от-
ношению к нему этот закон не справедлив.
Законодатель должен подняться выше вся-
ких политических дрызг прошлого и на-
стоящего, и показать, что он выше всего
ценит право и справедливость. Нам из-
вестно, что есть граждане, отдавшие луч-
шие свои годы на служение стране и на-
роду, волею судьбы или политических со-
бытий очутившиеся на склоне дней своих
без куска хлеба и удовлетворения скром-
ных потребностей культурного человека,
имеющие все права на попечение о них со
стороны государства и в результате, вла-
чащие самое жалкое существование. Спра-
ведливо ли оставлять таких лиц за гра-
ницами благ настоящего закона? Безус-
ловно нет!

Поправка господина Юргенштейна вос-
станавливает в правах на пенсию эту ка-
тегорию лиц, но не в полной мере. Она
производит территориальное деление своих

граждан и делает разницу между служившими в Ревеле или Нарве, и теми, которые служили в Гдове или Ямбурге, то есть за пределами границ ныне существующей Эстонской республики. Такое территориальное деление своих граждан на сынов и пасынков не должно бы иметь места в настоящем законе. Если мы, по отношению к своим гражданам, хотим быть справедливыми, то должны одинаково ценить их труд, одинаково и награждать. Был ли этот труд в Юрьеве или латышском Валке, он должен цениться одинаково, если мы имеем дело с гражданами Эстонской республики. Поэтому я вношу предложение в поправке господина Юргенштейна слова „Eesti wabariigi piirides“ исключить.

Затем я должен самым решительным образом возражать против поправки господина Юхкама, совершенно изменяющей характер поправки господина Юргенштейна. Поправка господина Юхкама устанавливает совершенно отдельный порядок назначения пенсий, существенно расходящийся с порядком, предусмотренном настоящим законом, в конечном итоге, вносящий политическую окраску и могущий довести назначение пенсий до зависимости от агентурных сведений охранной полиции и т. п. Чем же вызывается такая сугубая осторожность по отношению к этой категории лиц? Только тем, что в то время, когда они служили, Эстонии, как правого государства не было. В этом вся их вина. Если же среди них, в настоящее время, найдутся лица, мировую конъюнктуру иначе себе представляющие, чем господин Юхкам, то я уверен, такие лица найдутся и в среде той партии, к которой принадлежит уважаемый депутат. И будут ли это крайние правые или крайние левые, это — все равно! Закон должен стать выше этого. Отдельные лица, могущие случайно воспользоваться благами настоящего закона, не должны влиять на характер этого закона, а законодатель должен подняться выше этих мелких политических счетов. В этом направлении мысли, развитые уважаемым депутатом Тениссоном, вполне правильны и могут быть только приветствуемы. Поэтому, считая поправку господина Юхкама абсолютно неприемлемой, я вношу предложение голосовать ее отдельно от поправки господина Юргенштейна.

В заключение, позволю себе остановиться на выступлении господина Эйбунда, заявившего, что он и его фракция ничего не имеют против поправки господина Юргенштейна, но — и т. д. Вот, если бы не

было этого „но“, тогда я охотно поверил бы в искренность такого заверения. Но я знаю, что это „но“ у уважаемого депутата есть излюбленная форма выражений. Еще в бытность его министром внутренних дел, он часто говорил: „я ничего не имею против этого, но“ и т. д. И после таких заявлений делал совершенно противоположные резолюции. Мне кажется, здесь то же самое! Это „но“ говорит мне следующее: „вы, господа пенсионеры, голодаете! Так поголодайте еще немного, пока мы издадим особый, специально для вас закон.“ А мы знаем, господа, как легко проходят такие законы. Для этого потребуются годы, а в это время все эти старики-пенсионеры перемрут с голоду и „специальный закон“ им больше не поможет. Я полагаю: если уважаемый депутат действительно ничего против поправки господина Юргенштейна не имеет, то простая логика подскажет ему голосовать за эту поправку. И такой шаг можно будет только приветствовать.

M. Laarman (põl.): Härra Jürgenstein puudutas küsimust, mis õieti igaleühhele, kes rahwa keskel rohkem on liikunud, õige walusasti silma paistab, nimelt wanade kooliõpetajate abiraha asi. Paljud endistest kooliõpetajaist on wäga wiletsas seisukorras ja wajawad abi, kuid käesolewa seaduse läbi on wäga raske neid kindlustada. Selle seaduse § 6 ütleb, et pension määratakse kindlaks tema saajale endise palga alusel. See nõue peaks käima ka endiste wallakooliõpetajate kohta. Meie teame aga, kui wäike palk oli endistel wallakooliõpetajatel. Selle palga alusel saadaw pension oleks aga naeruwääriliselt wäike. Minu arust praegusel korral on see küll õieti nende auga wanaks saanud inimeste narrimine, neile sarnast toetust pakkuda (Segane wahelhüüe: Kolmsada marka...) Üle maa oli neid paarisajarubalise palgaga õpetajaid rohkesti ja kõige paremal juhtumisel teenisid nad kolmesajarubalise palgaga. Kui wõtta endised rublad poolteist korda rohkem, siis oleks endise 300 rbl. asemel 450 marka. 75% juures teeks siis aga pension wälja suure summa — 337 m. 50 p. (J. Tõnisson, rhw.: Tuleb täiendada ettepanek teha.) Selle wastu ei saa keegi waielda, et wanadele kooliõpetajatele rutuline abi tarwilik on, aga mulle näib, et selle seadusega meie waewalt kedagi aidata saame. Meie peaksime erakorralist abiand-

mist wanaaegsetele kooliõpetajatele korraldama. Aga see, mis selle seadusega pakutakse, näib mulle petmine wõi pettepillt olewat: lubatakse abiraha, aga selle seaduse põhjal wanad kooliõpetajad tõesti abiraha ei saa.

Juhataja **K. Wirma**: Wäljaspool järjekorda on sõna töö-hoolekandeministril härra Kaarna'l.

Töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**: Austatud Riigikogu liikmed! Kuna riigi- ja omawalitsuste teenijate pensioni-seaduse juures pikki läbirääkimisi on peetud juba mitmel koosolekul, hoolimata sellest, et seda seadust mitu aastat kahes, kolmes komisjonis on arutatud, arwan mina, et need läbirääkimised ja waidlused niipea ei lõpegi, seda enam, et siin koguni uusi ettepanekuid on tehtud, mis oma sihi ja seisu poolest üksteisele wastu käiwad. Sellepärast oleks palju otstarbekohasem kõiki käesolewa paragrahwi kohta tehtud parandus-ettepanekuid rahaasjanduse komisjoni anda läbikaalumiseks ja seisukoha wõtmiseks. Mina tähendasin juba eelmisel koosolekul nende raskuste peale, mis siis tekkida wõiwad seaduse läbiwaatamisel Riigikogu üldkoosolekutel, kui lugupeetud rkl. Jürgenstein'i ettepanek wastu wõetakse. Selle ettepaneku wastuwõtmise tagajärjel tuleks teha terwe rida parandusi, muudatusi ja täiendusi järgmiste paragrahwide juures ja kuna neid waremalt komisjonis ei ole arutatud, weniksid läbirääkimised Riigikogus pikemaks, kui sel puhul, kui rahaasjanduse komisjon nende paranduste kohta kindla seisukoha wõtab. Ettepaneku, et paragrahw esimene komisjoni tagasi antaks, tegi wiimasel wõi eelmisel Riigikogu koosolekul rkl. härra Einbund. Wõib olla, et seda toetatakse ka ilma minu ettepanekuta, kuid et ära hoida asjatuid läbirääkimisi, pean tarwlikuks walitsuse nimel teatada: walitsus tahab, et need ettepanekud tuleksid uuesti kaalumisele rahaasjanduse komisjonis, kusjuures walitsus ütleb oma lõpuseisukoha.

Juhataja **K. Wirma**: Walitsuse esitajal on õigus nõuda, et parandused antakse komisjoni kodukorra § 52 alusel. Sellega on parandused komisjoni antud.

Faktiliseks märkuseks on sõna aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Härra töö-hoolekandeminister tähendas, et need küsimused ei ole komisjonis arutusel olnud. See ei wasta mitte tõele. Kõik need küsimused on wastawates paragrahwides käsitamist leidnud, nii näiteks § 17-das on öeldud, et nõutakse neilt kodanikkudelt, kes käesolewa pensioni-seaduse alla peawad kuuluma, et nad Eesti wabariigis vähemalt ühe aasta niisuguses ametis oleks olnud, mis pensioni-õiguslik on. Tähendab, ka see küsimus, mida härra Jürgenstein üles tõstis, on otsustatud seaduse wastawas paragrahwis.

Juhataja **K. Wirma**: § 2 ettekandmiseks on sõna aruandjal.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 2. Pensionid ja ühekordsed toetusrahad maksetakse riigikassa poolt riigi- ja omawalitsuste teenijate pensionikapitaalist, mis seisab töö-hoolekandeministeeriumi walitsemise all ning moodustatakse järgmistest summadest:

a) käesolewa seaduse maksmahakkamisel riigikassast ühekordselt määratawast wiieteistkümnest miljonist margast;

b) igakuulistest maksudest oma põhikirjade alusel eripõhikapitaalidega töötawatelt riiklikkudelt ettewõtetelt, omawalitsuse asutustelt ning awalikkude koolide õigustega erakoolidelt kuni 8% ulatuses tähendatud asutuste poolt pensioni-õiguslikkudele teenijatele ja õpetajatele maksetawa palga suurusest ja

c) iga-aastastest summadest, mis tarwidust mööda töö-hoolekandeministeeriumi eelarwe järele riigikassast määratakse.

Märkus 1. Selle paragrahwi p. b tähendatud protsendi suuruse määrab iga järgmise aasta kohta kindlaks Wabariigi Walitsus töö-hoolekandeministri ettepanekul.

Märkus 2. Pensioniõiguslikkudel palkadest pensionikapitaali heaks maharwamisi ei tehta.

Märkus 3. Selle paragrahwi p. b tähendatud maksusid hakatakse maksuma käesolewa seaduse maksmahakkamisele järgnewa kuu esimesest päewast ja arwatakse ainult edaspidise aja eest.

Juhataja **K. Wirma**: Korra kohta on sõna rkl. Jürgenstein'il.

A. Jürgenstein (rhw.): Mina paneksin ette tänast koosolekut lõpetada.

Komisjon peaks esimest paragrahwi redigeerima ja selle järele ka tarwilisi muudatusi teistes paragrahwides tegema. Tarwis ka rühmade koosolekuid pidada. Sest homme hommikul kell 10 tulewad asjad arutusele, mis tähtsad on, ja rühmad ei saa muidu nende kohta seisukohta wõtta.

Juhataja K. Wirma: Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. Sõna on ettepaneku kohta rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Neil motiividel, mis siin esitati koosoleku lõpetamiseks, ei tarwitse sugugi koosolekut lõpetada. Öeldi, et § 1-se saatusel ja kujust wõib olneda teiste paragrahwide kuju. Tegeulikult ei ole see mitte nii. Näiteks § 2-sel ei ole § 1-sega mingisugust sidet, niisama ka teistel, ja sellepärast wõidakse igatahes seda seadust edasi arutada. Kui aga nüüd nõutakse § 1-se komisjoni andmist ja teiste paragrahwide arutamine selle tagajärjel katkestatakse, siis tähendab see lihtsalt kaudse tee tarwitamist, et seaduse arutamist edasi lükata. Meie teame aga, et Riigikogu wanematekogu on seisukohale asunud, et wõimalikult ligemal ajal, kõige hiljem wast jaanipäevaks, ehk juunikuu lõpuks tahetakse Riigikogu istungjärgule waheaega teha. Kui nüüd seda suurt eelnõu, mida aastate jooksul juba on oodatud, niiviisi hakatakse wenitama, siis on kindel, et seda ei saada enne suwist waheaega wastu wõtta. Kui seda aga enne wastu ei wõeta, siis lükkab see tema wastuwõtmise üldse edasi pikemaks ajaks; on kahtlane, kas teda sügiselgi wastu wõtta saadakse. Kui nii peaks

juhtuma, siis ei saa seda seadust enam tulewa aasta algusestki maksma panna, waid peab jälle edasi lükkama. Nii wõib seisukord tekkida, kus see seadus tulewal aastalgi maksma ei hakka. Ei ole aga mingisugust põhjust wenitamiseks, ega praegu koosoleku lõpetamiseks. Aeg ei ole nii hiline.

Aruandja L. Johanson: Ma waidlen härra Jürgenstein'i ettepaneku wastu just sellepärast, et kui nüüd ei kasutata seda aega, mis tänasel koosolekul on, selle seaduse arutamiseks, siis tähendab see seda, et käesolewal istungjärgul ei taheta pensioni-seadust üldse wastu wõtta. Seda wõib näha ka sellest, et § 1-ne anti komisjoni, ja siin on iseäralik see, et selle ettepanekuga esines walitsuse liige, töö-hoolekandeminister, kes omalajal tõendas, et alles esimesel jaanuaril wõiks maksma hakata käesolew seadus. Ka walitsus ei taha nähtawasti seadust, mille järele nii suur tarwidus on, ja mida oodatakse, mille kohta on eelmisel koosolekul räägitud, missuguses raskest seisukorras weneaegsed pensionäärid ja ka teised on, maksma panna. Wõib ju need paragrahwid lahtiseks jätta, mis seotud on § 1-ga, teisi aga tuleks arutada.

Juhataja K. Wirma: Panen koosoleku lõpetamise ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Mul on raske otsustada. Palun uuesti. (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt 20 häält, wastu 19, sellega on otsustatud koosolek lõpetada. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma.**

Sekretäär **T. Kalbus.**

